

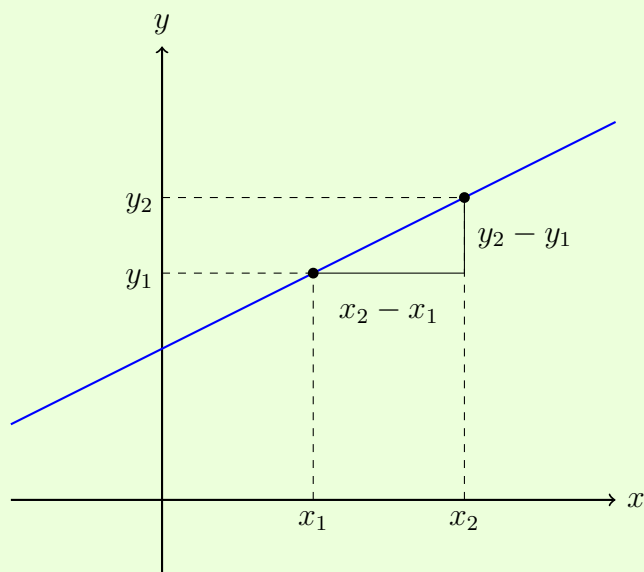
שיעור 2

פונקציות אלמנטריות בסיסיות

2.1 קו ישר

כלל 2.1 שיפוע של גרף של קו ישר

בהינתן גרף של קו ישר כמתואר בתרשים.

בכדי למצוא השיפוע, בוחרין כל שתי נקודות (x_1, y_1) ו- (x_2, y_2) והשיפוע ניתן ע"י הנוסחה:

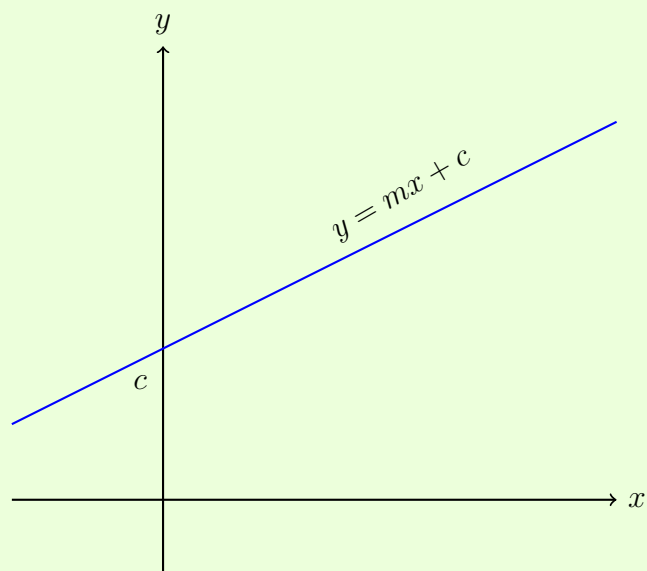
$$m = \frac{y_2 - y_1}{x_2 - x_1}.$$

כלל 2.2 גרף של קו ישר

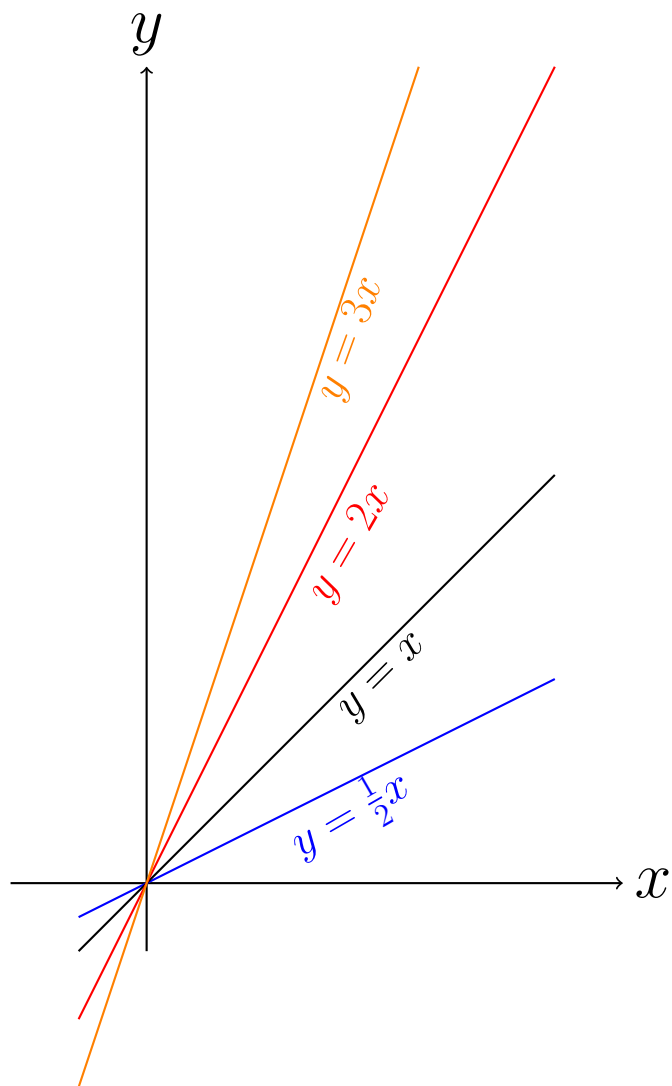
הפונקציה הניתנת ע"י הנוסחה

$$y = mx + c$$

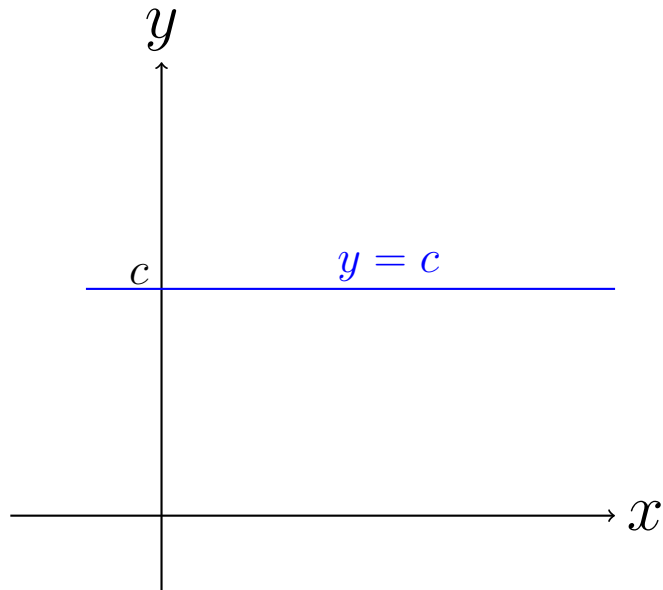
הינה קו ישר עם שיפוע m שחותכת את ציר ה- y בנקודה $(0, c)$.

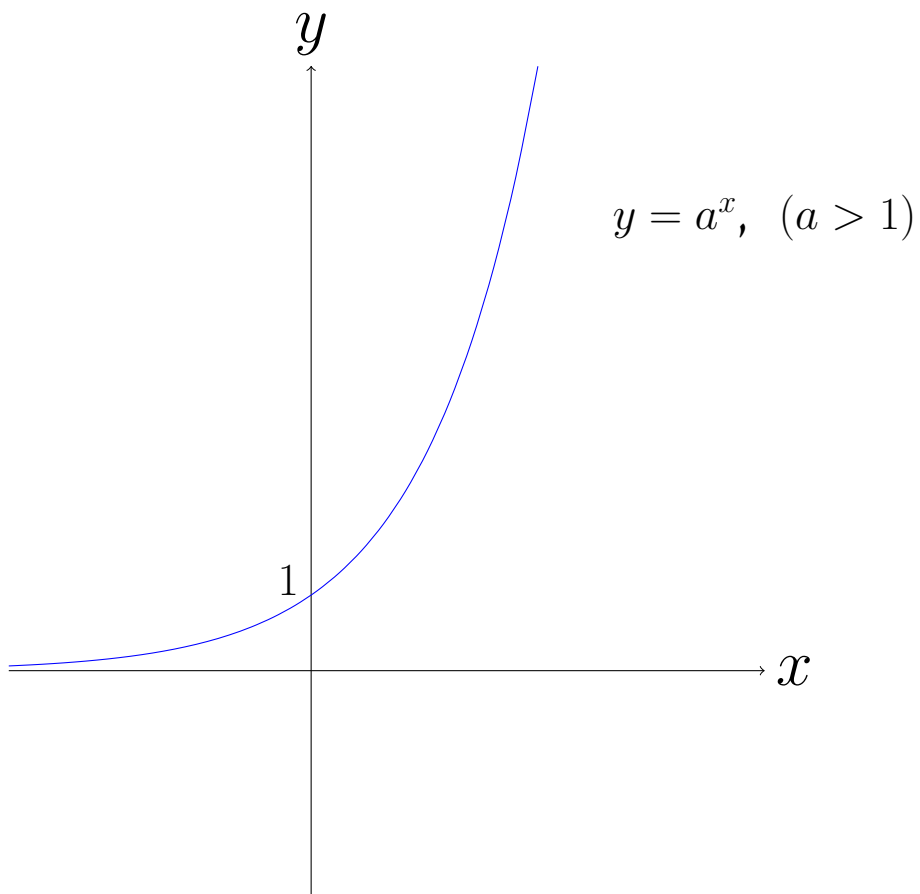
לכן ככל ש- m גדול יותר, השיפוע גבוה יותר (ולהפך).

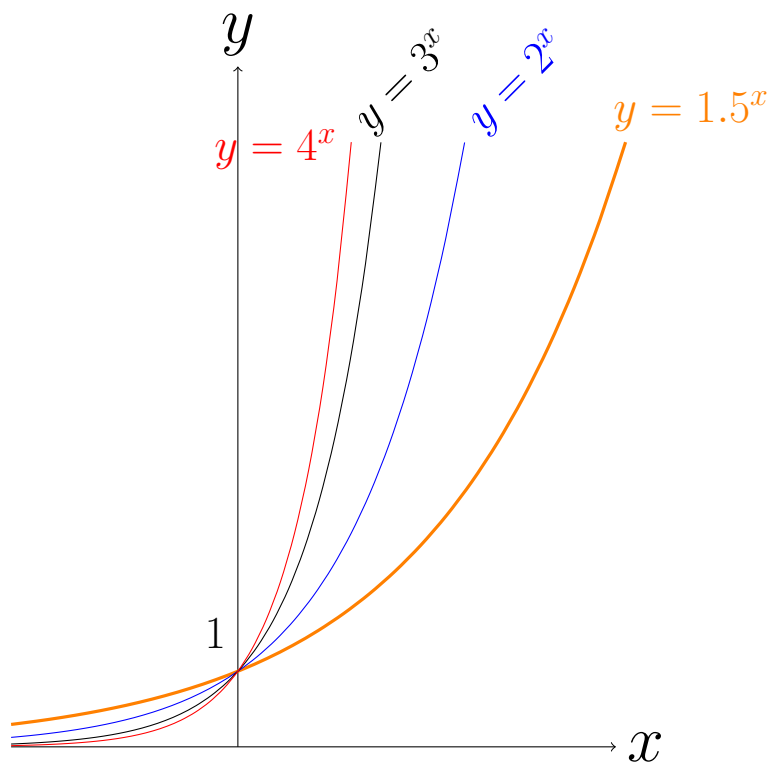
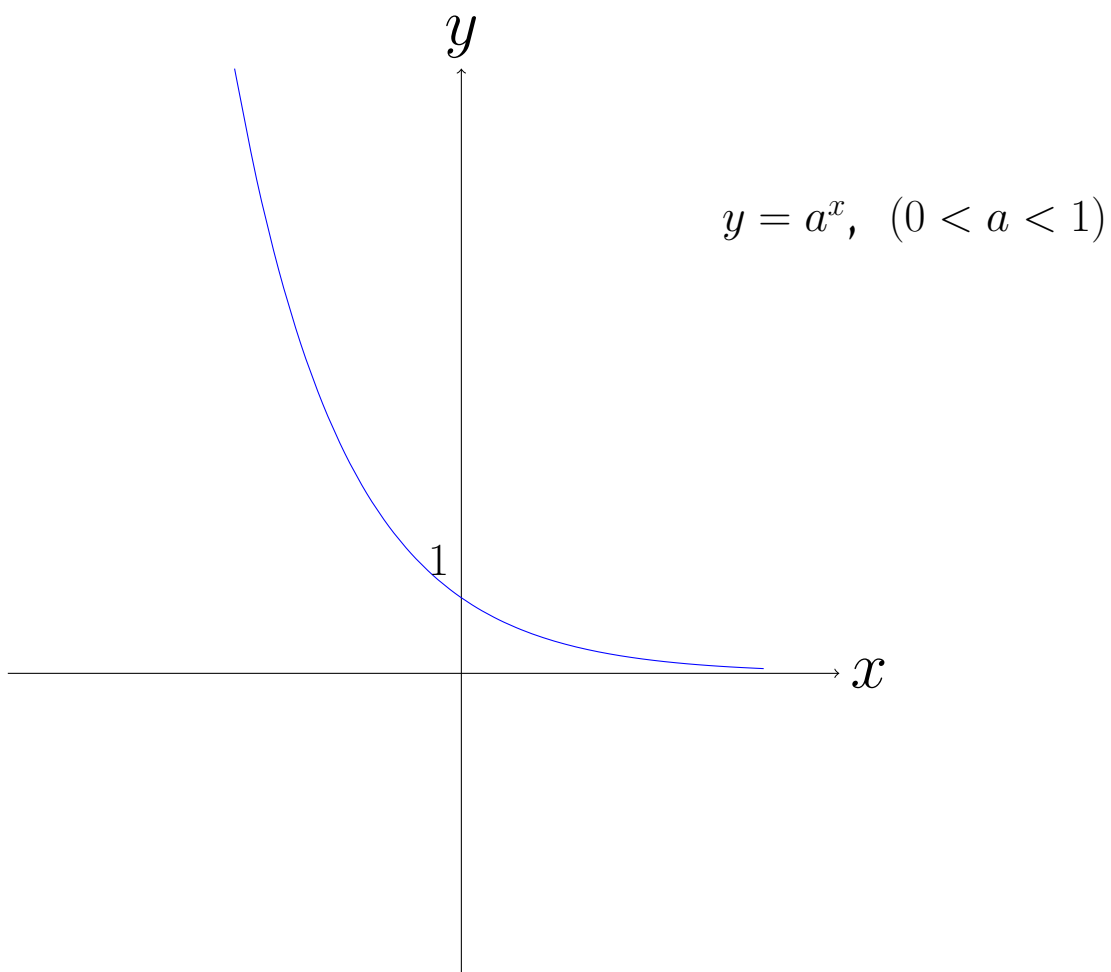

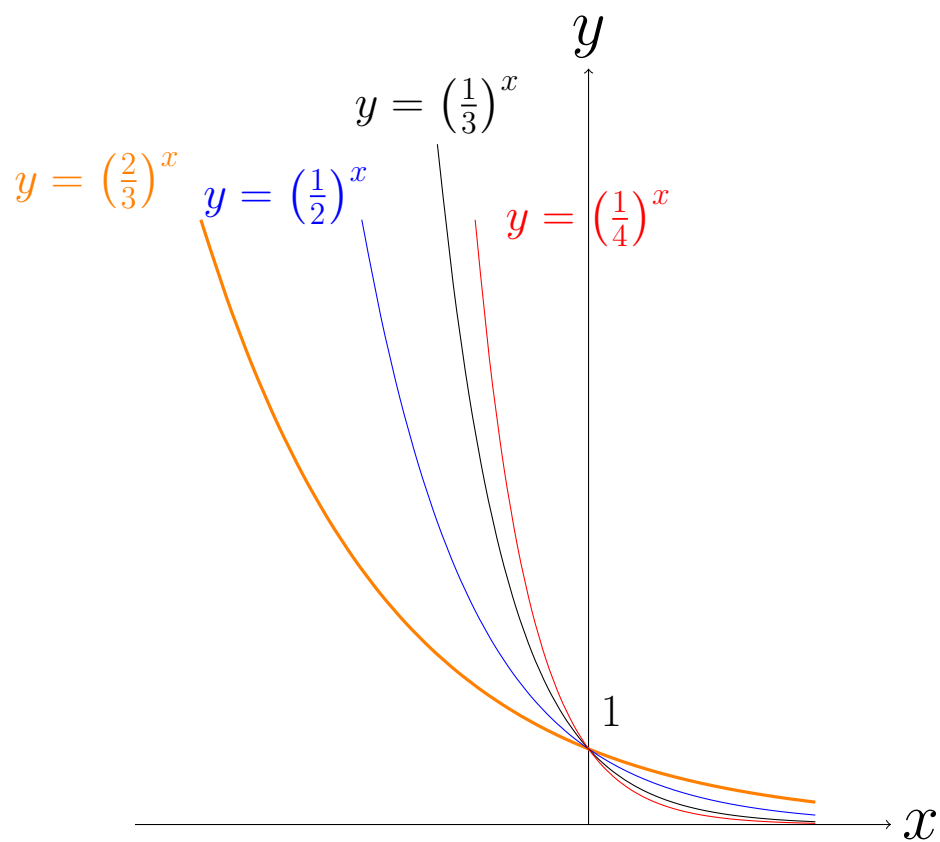
2.2 פונקציה קבועה

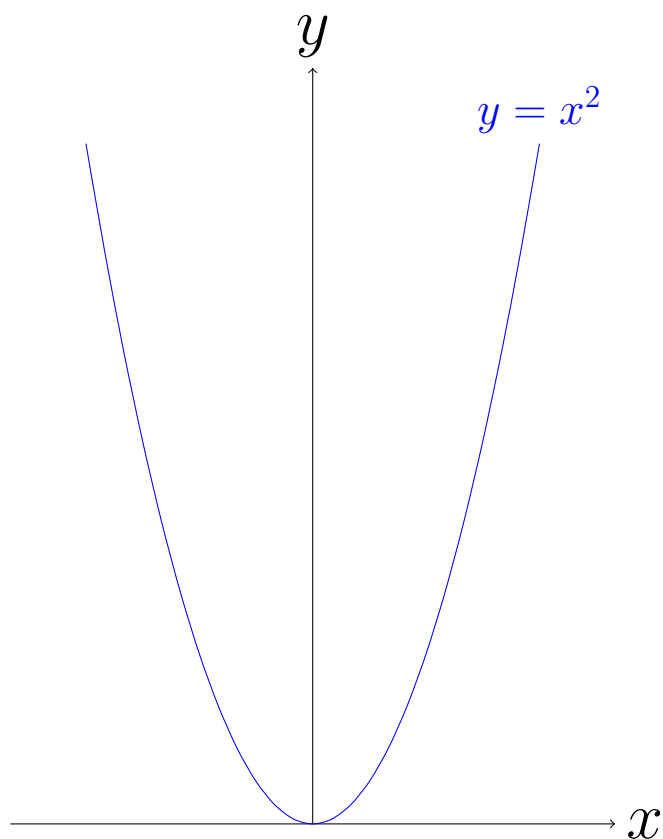
2.3 פונקציה מעריכית

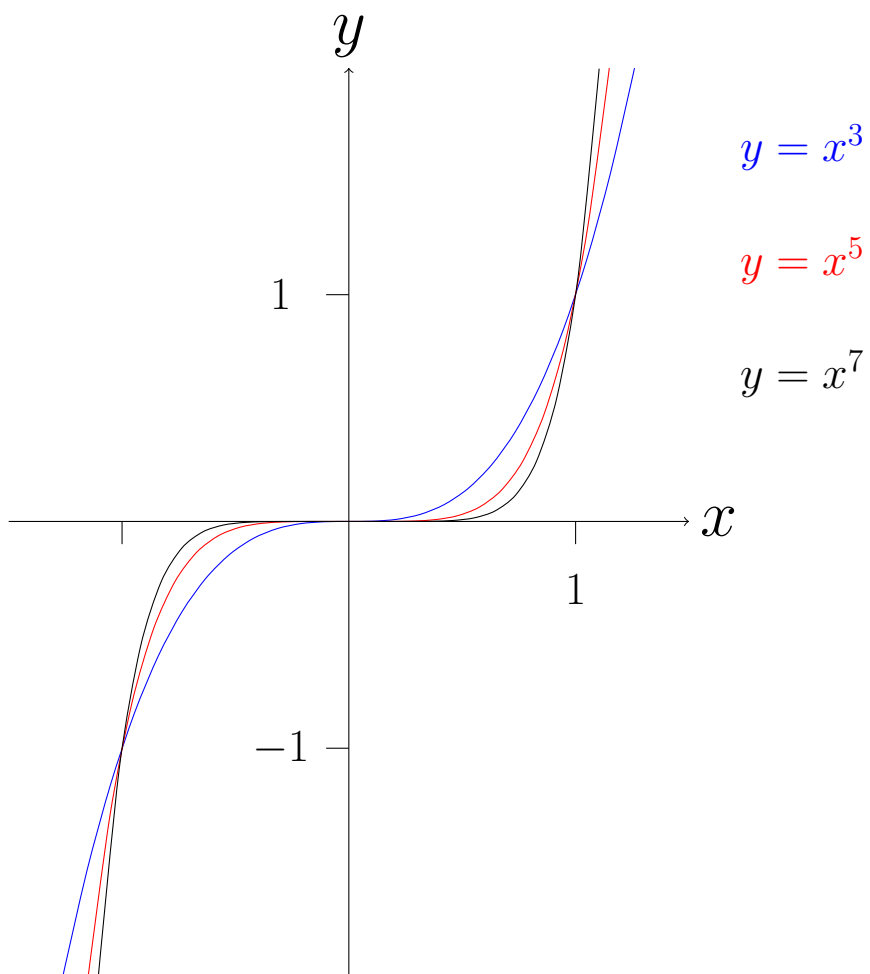
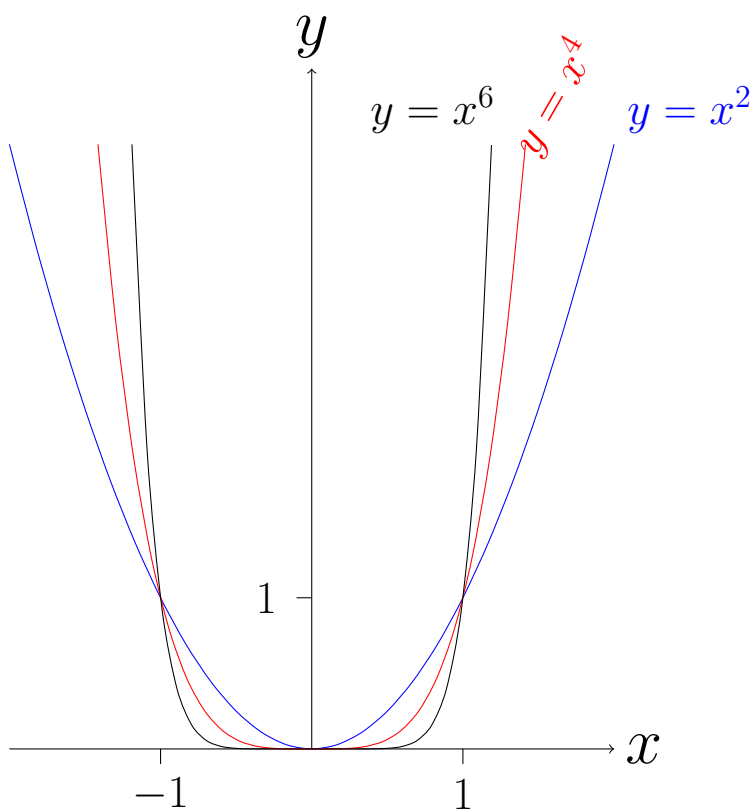

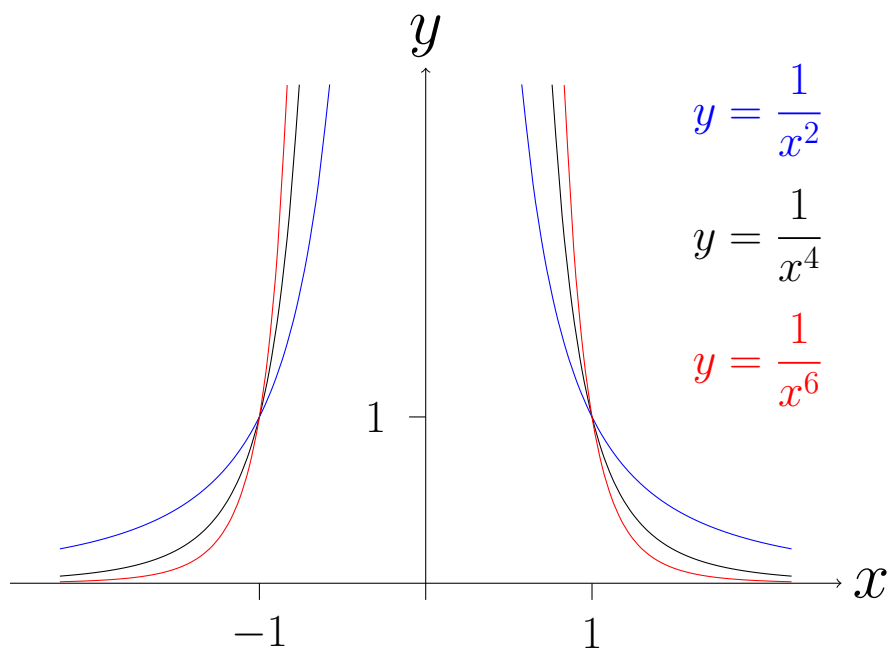
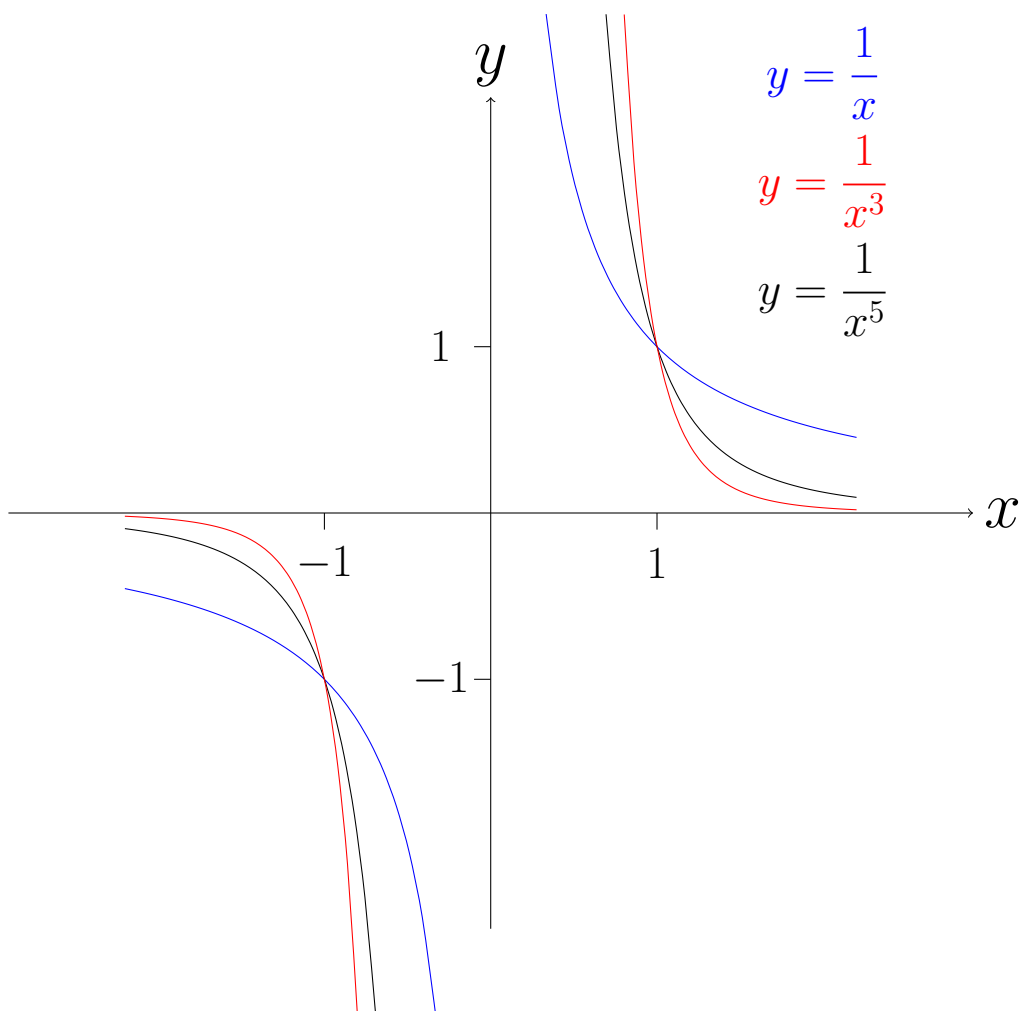

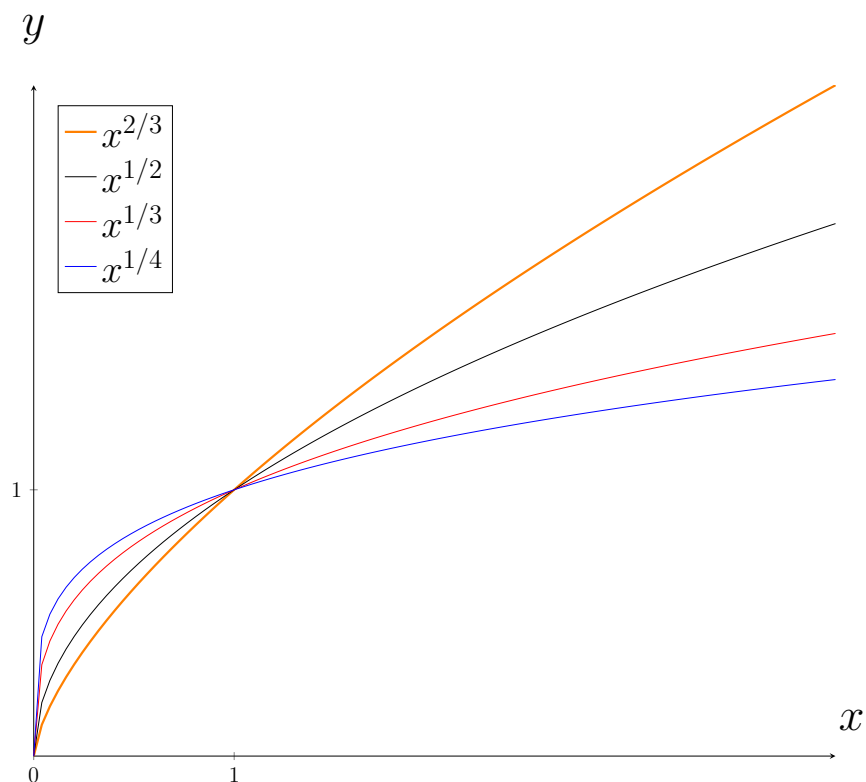

2.4 פונקציה חזקה

2.5 פונקציה לוגריתמית

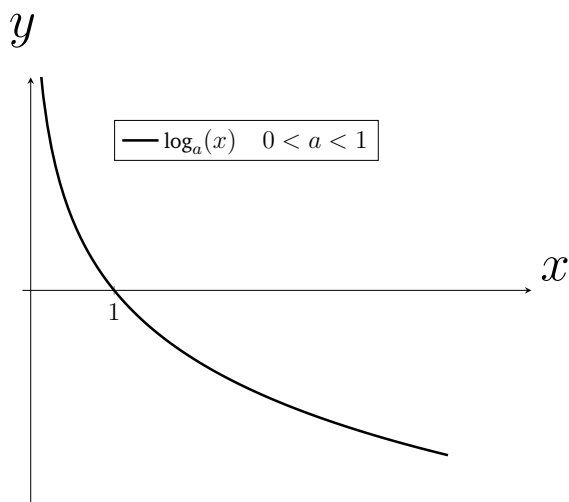
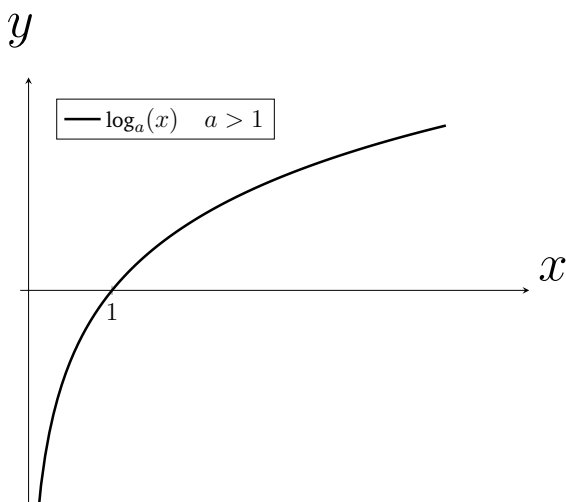
פונקציה לוגריתמית היא פונקציה הפוכה לפונקציה מעריכית. כלומר

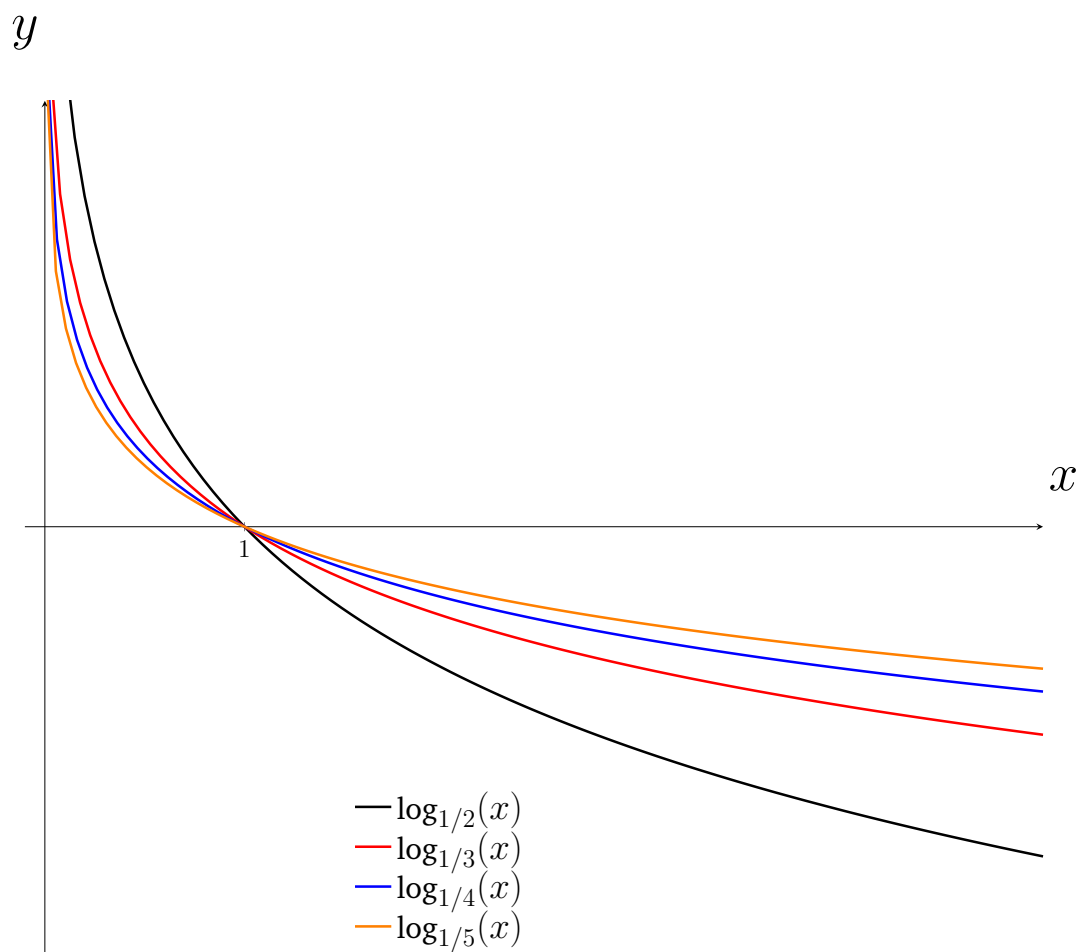
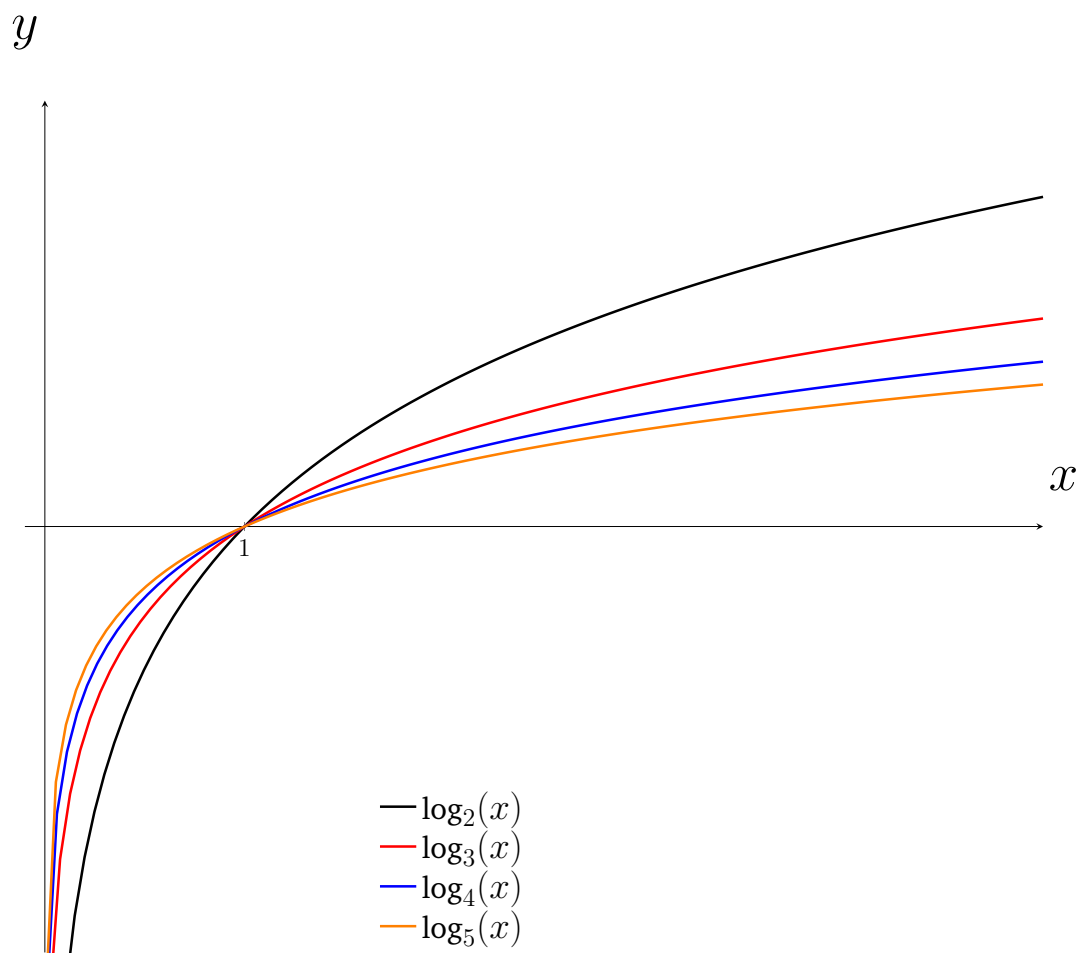
$$y = a^x$$

אם ורק אם $x = \log_a y$. מכאן נובע

$$a^{\log_a y} = y.$$

מכיוון שתחום הגדרה של $y = a^x$ הוא \mathbb{R} והתמונה היא $y > 0$, תחום ההגדרה של פונקציה $y = \log_a x$ הוא $x > 0$. קיימים שני סוגים של גרף לפונקציה $y = \log_a x$:

$$\log_a(xy) = \log_a x + \log_a y$$

$$\log_a\left(\frac{x}{y}\right) = \log_a x - \log_a y$$

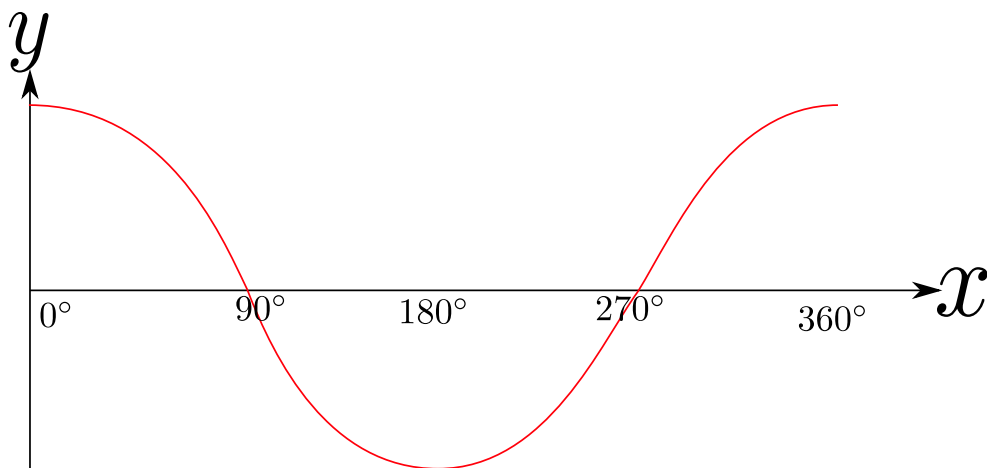
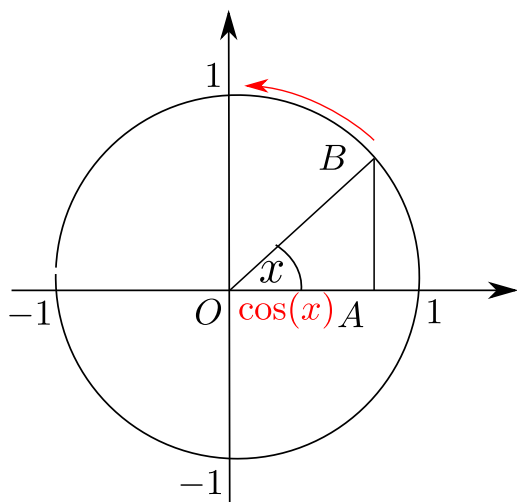
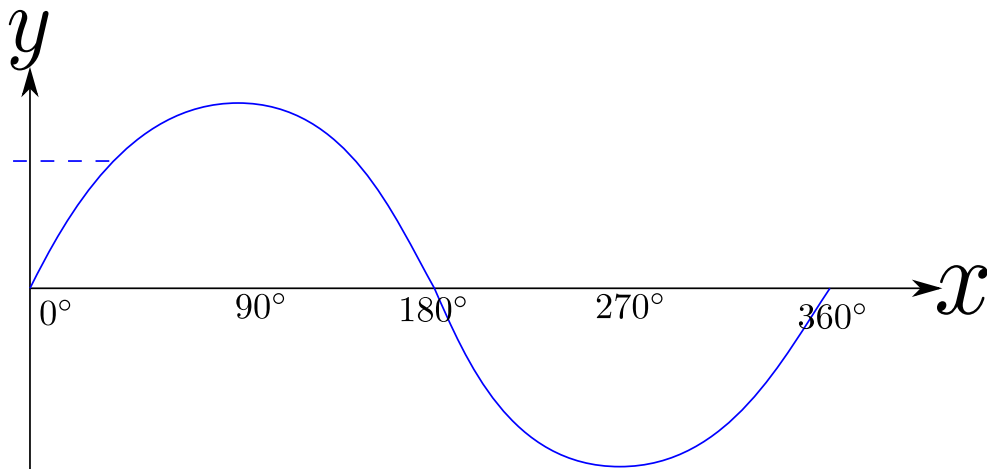
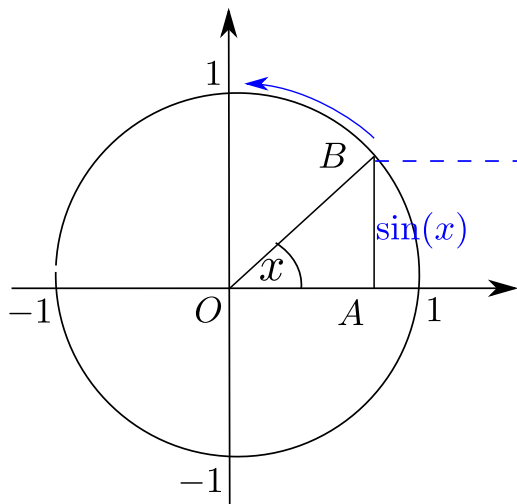
הגדרה 2.1 הלוגריתם הטבעי

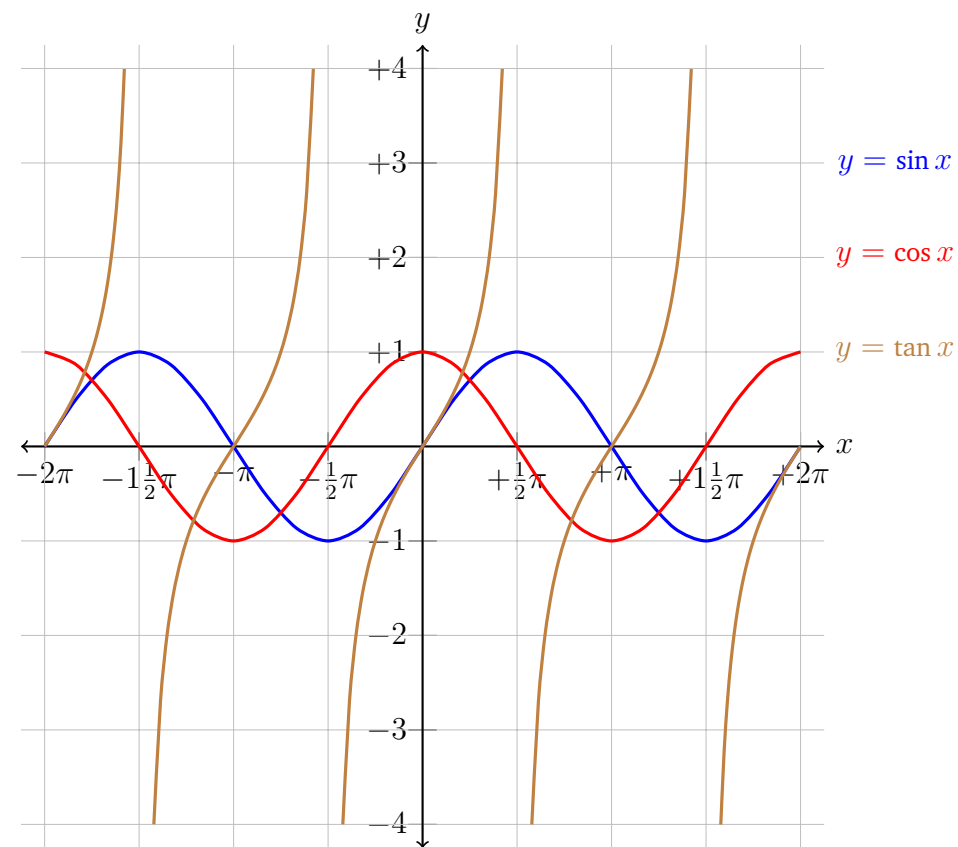
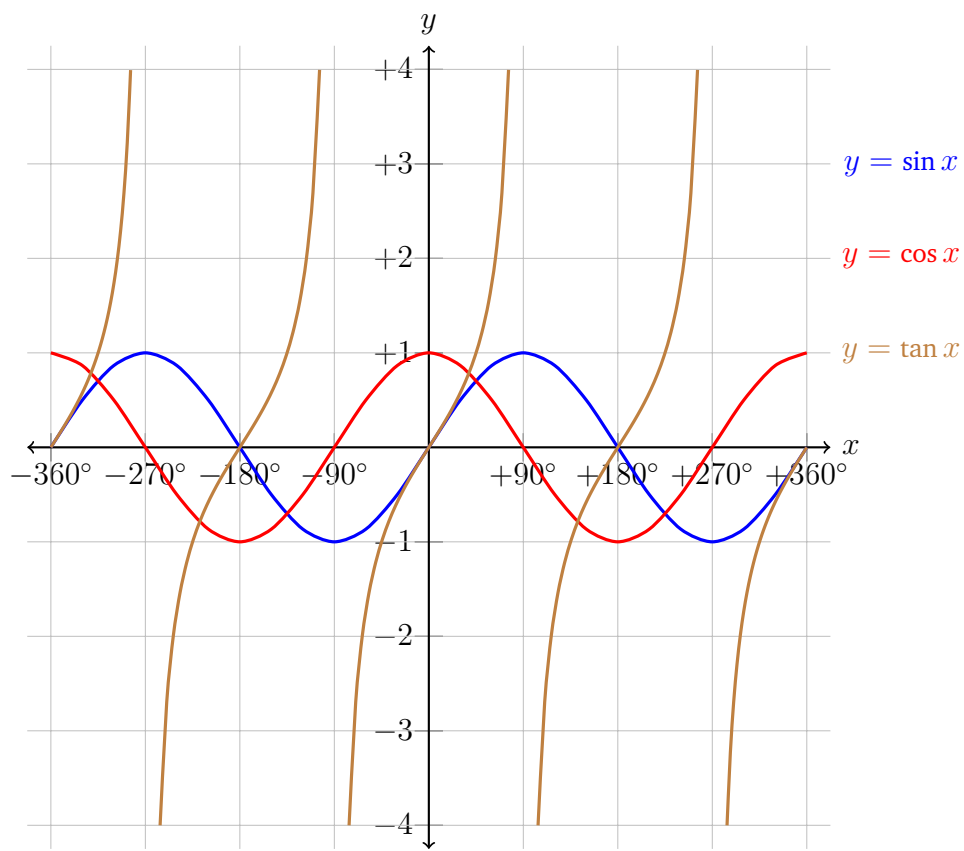
כאשר הבסיס של הלוגריתם הוא e מסמנים $\log_e x = \ln x$.

2.6 פונקציה טריגונומטריות

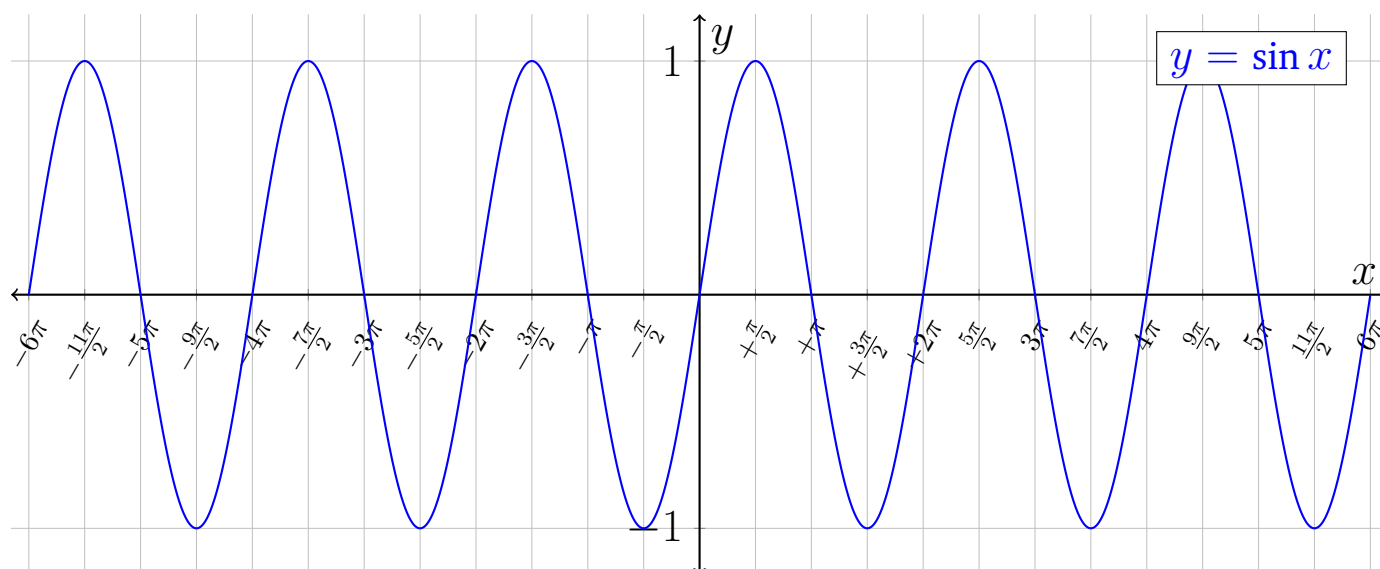
פונקציות הטריגונומטריות מוגדרות ע"י מעגל היחידה:

$$\sin x = AB, \quad \cos x = OA, \quad \tan x = \frac{AB}{OA} = \frac{\sin x}{\cos x}, \quad \cot x = \frac{OA}{AB} = \frac{\cos x}{\sin x}.$$

סינוס

כלל 2.3 ערכים חשובים של $\sin x$

ערכים עיקריים:

$$\sin(0) = 0, \quad \sin\left(\frac{\pi}{2}\right) = 1, \quad \sin(\pi) = 0, \quad \sin\left(\frac{3\pi}{2}\right) = -1, \quad \sin(2\pi) = 0.$$

$\sin x$ פונקציה אי-זוגית:

$$\sin(-x) = -\sin(x).$$

$\sin x$ פונקציה מחזורית עם מחזור $T = 2\pi$:

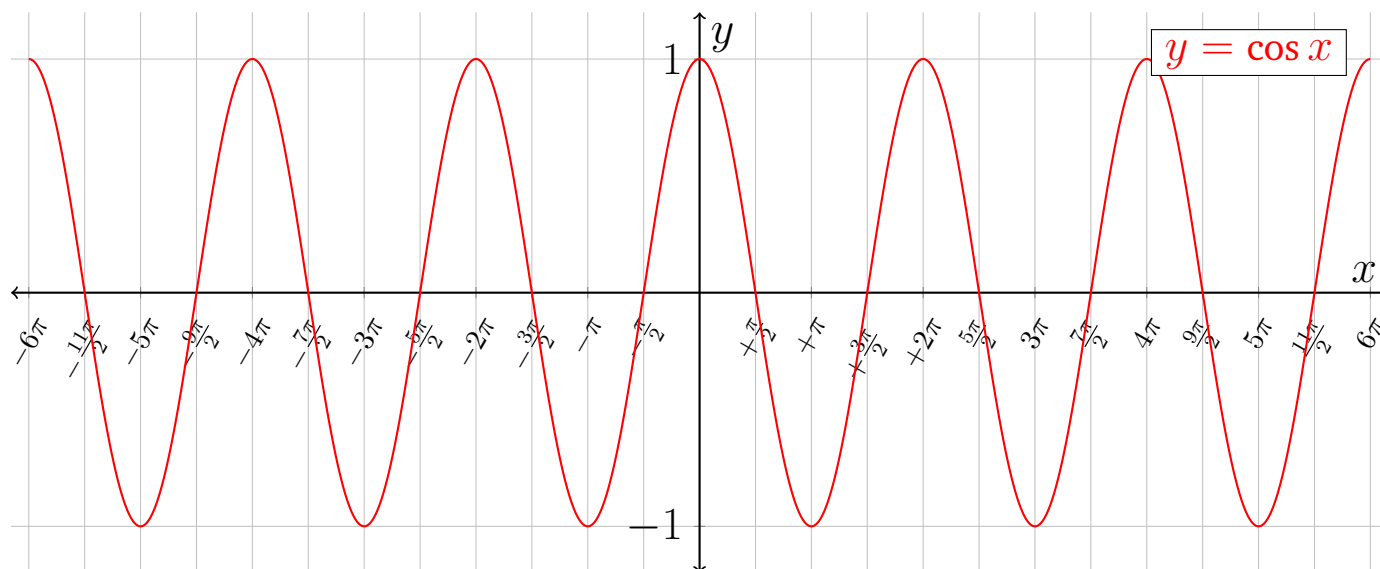
$$\sin(x + 2\pi n) = \sin(x), \quad n \in \mathbb{Z}$$

ערכים מחזוריים:

$$\sin\left(\frac{\pi}{2} + 2\pi n\right) = 1, \quad \sin\left(-\frac{\pi}{2} + 2\pi n\right) = -1, \quad \sin(n\pi) = 0, \quad \sin\left((2n-1)\frac{\pi}{2}\right) = (-1)^n,$$

כאשר $n \in \mathbb{Z}$ מספר שלם. ערכים שיקופיים:

$$\sin(\pi - x) = \sin x, \quad \sin(x - \pi) = -\sin x, \quad \sin(x + \pi) = -\sin(x).$$

כלל 2.4 ערכים חשובים של $\cos x$

ערכים עיקריים:

$$\cos(0) = 1, \quad \cos\left(\frac{\pi}{2}\right) = 0, \quad \cos(\pi) = -1, \quad \cos\left(\frac{3\pi}{2}\right) = 0, \quad \cos(2\pi) = 1.$$

$\cos x$ פונקציה זוגית:

$$\cos(-x) = \cos(x).$$

$\cos x$ פונקציה מחזורית עם מחזור $T = 2\pi$:

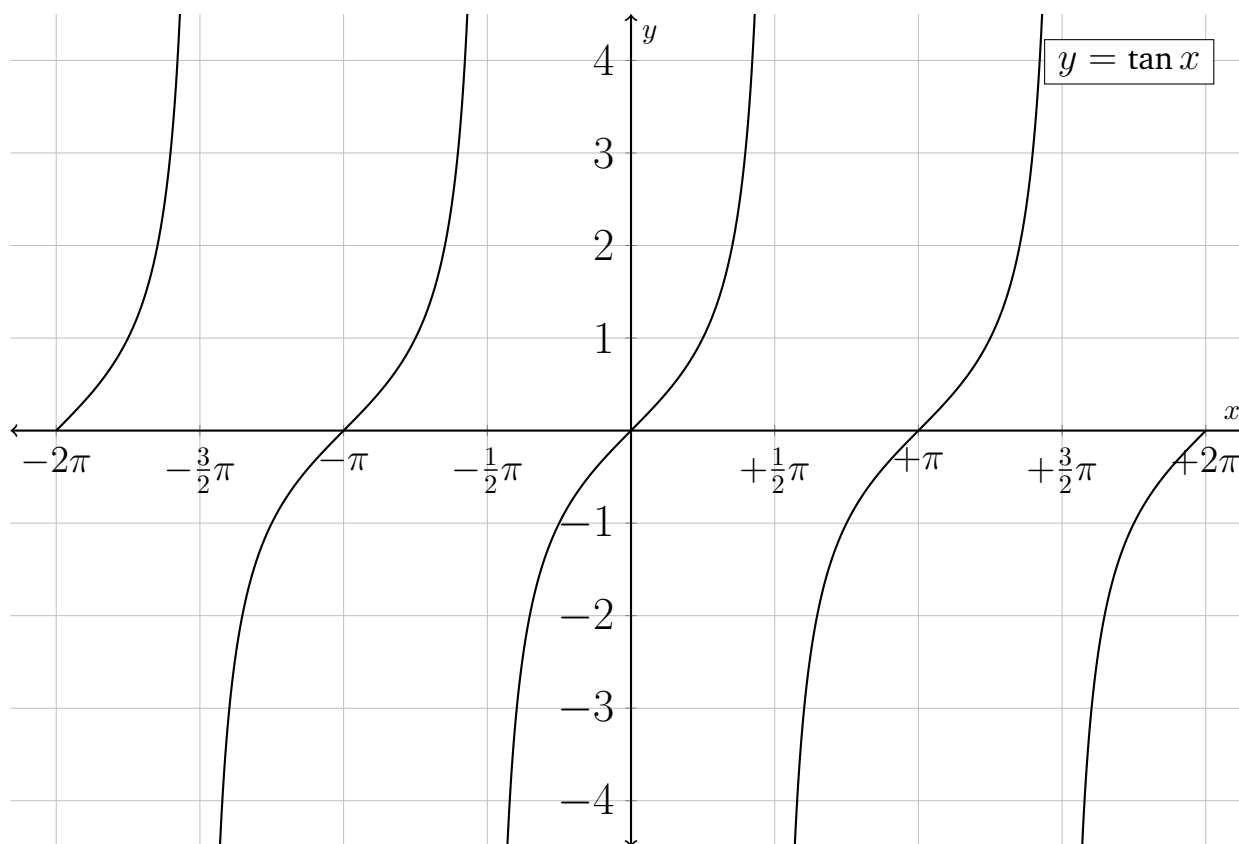
$$\cos(x + 2\pi n) = \cos(x), \quad n \in \mathbb{Z}$$

ערכים מחזוריים:

$$\cos\left(\frac{n\pi}{2}\right) = 0, \quad \cos(2\pi n) = 1, \quad \cos(\pi + 2\pi n) = -1, \quad \cos(n\pi) = (-1)^n, \quad n \in \mathbb{Z}.$$

ערכים שיקופיים:

$$\cos(\pi - x) = -\cos x, \quad \cos(x - \pi) = -\cos x, \quad \cos(x + \pi) = -\cos(x).$$

כלל 2.5 ערכים חשבוים של $\tan x$

תחום הגדרה:

$$x \neq \frac{\pi}{2} + n\pi, \quad n = 0, \pm 1, \pm 2, \dots$$

ערכים עיקריים:

$$\tan(0) = 0, \quad \tan\left(\frac{\pi}{4}\right) = 1, \quad \tan\left(-\frac{\pi}{4}\right) = -1, \quad \tan\left(\frac{\pi}{2}\right) \rightarrow \infty, \quad \tan\left(-\frac{\pi}{2}\right) \rightarrow -\infty.$$

$\tan x$ פונקציה אי-זוגית:

$$\tan(-x) = -\tan(x).$$

$\tan x$ פונקציה מחזורית עם מחזור $T = \pi$:

$$\tan(x + \pi n) = \tan(x), \quad n \in \mathbb{Z}$$

ערכים מחזוריים:

$$\tan\left(\frac{|n|\pi}{2}\right) \rightarrow \infty, \quad \tan\left(-\frac{|n|\pi}{2}\right) \rightarrow -\infty, \quad \tan(n\pi) = 0, \quad n \in \mathbb{Z}.$$

ערכים שיקופיים:

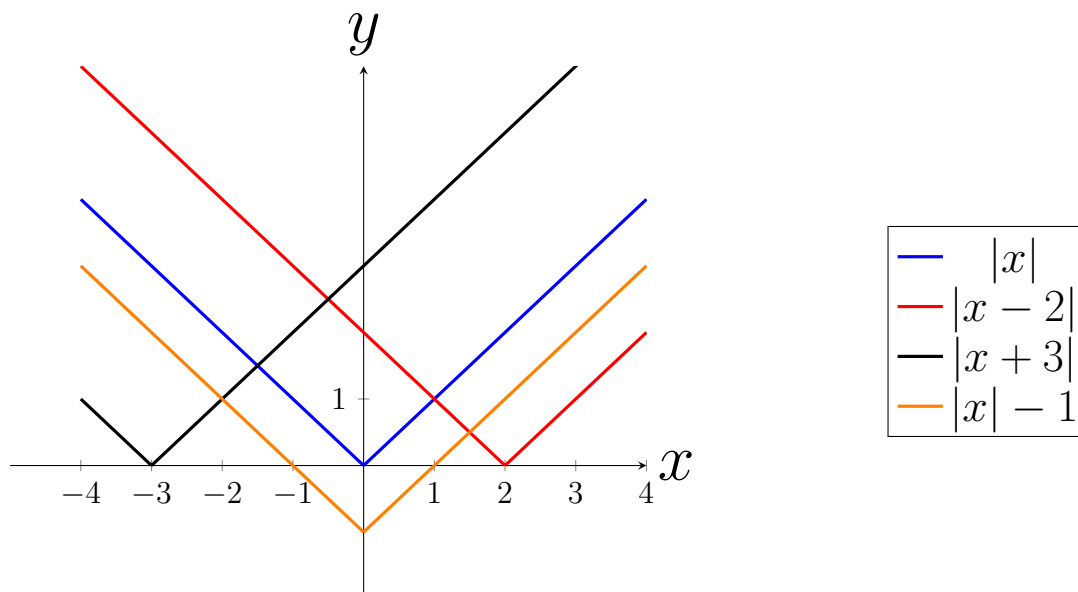
$$\tan(\pi - x) = -\tan x, \quad \tan(x - \pi) = \tan x, \quad \tan(x + \pi) = \tan(x).$$

2.7 פונקצית ערך מוחלט

הגדרה 2.2 פונקצית ערך מוחלט

$$|x| = \begin{cases} x & \text{אם } x \geq 0 \\ -x & \text{אם } x < 0 \end{cases}.$$

דוגמה 2.2

2.8 פונקציית מקסימום ופונקציית מינימום

הגדרה 2.3 פונקציית מקסימום

$$\max(x_1, x_2) = \begin{cases} x_1 & \text{אם } x_1 \geq x_2 \\ x_2 & \text{אם } x_2 \geq x_1 \end{cases}.$$

לדוגמה,

$$\max(1, 2) = 2, \quad \max(3, 1) = 3, \quad \max(100, -2) = 100, \quad \max(2.1, 2.05) = 2.1, \quad \max(10, 10) = 10.$$

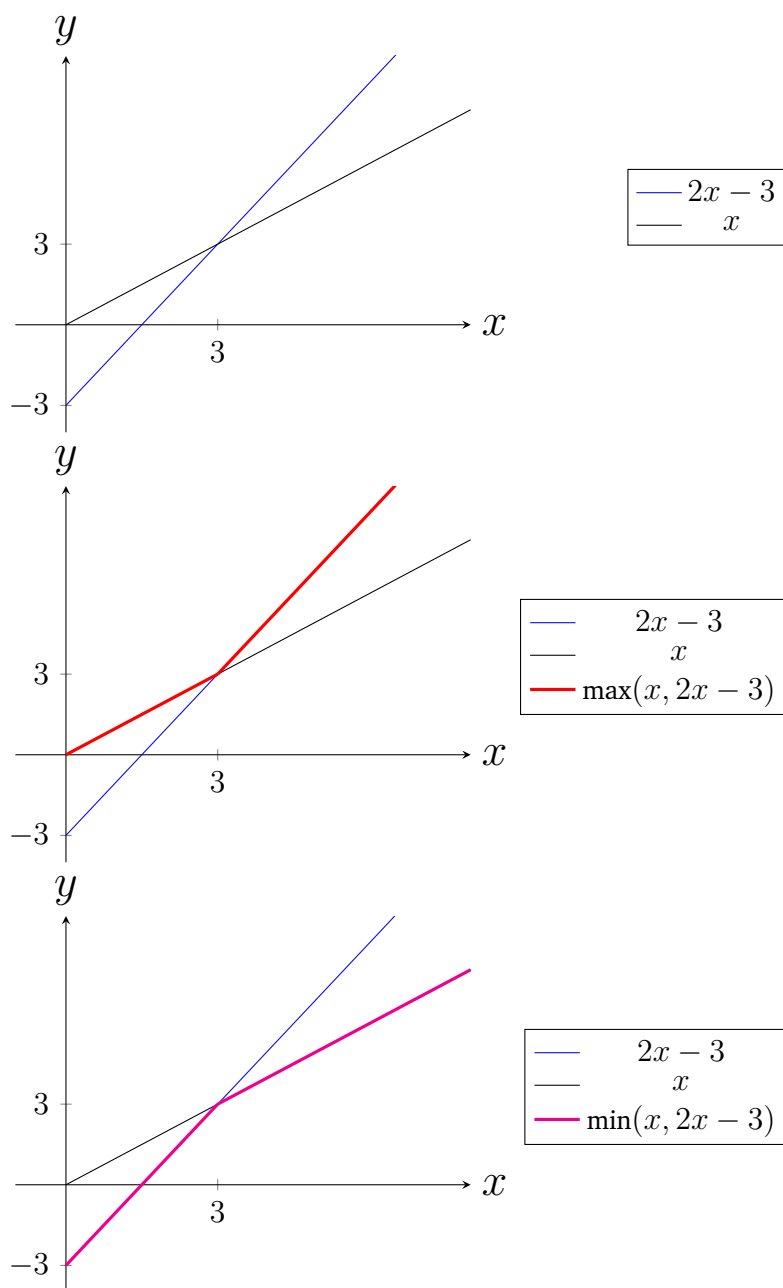
הגדרה 2.4 פונקציית מינימום

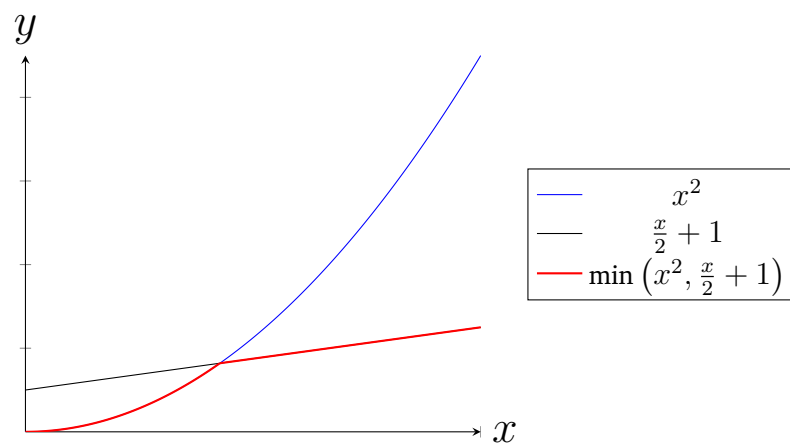
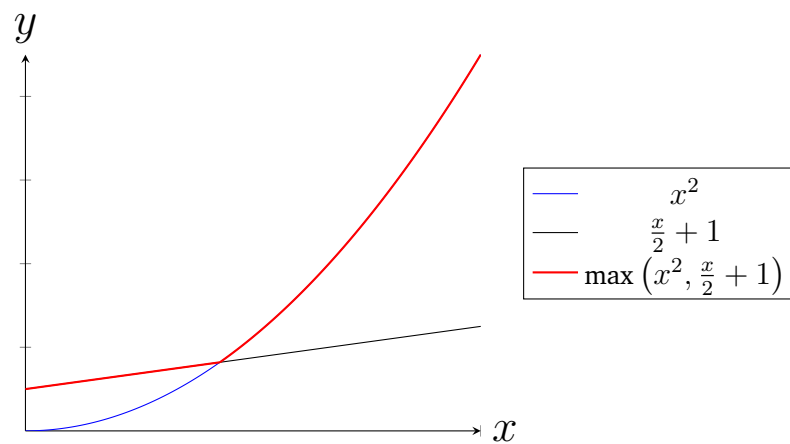
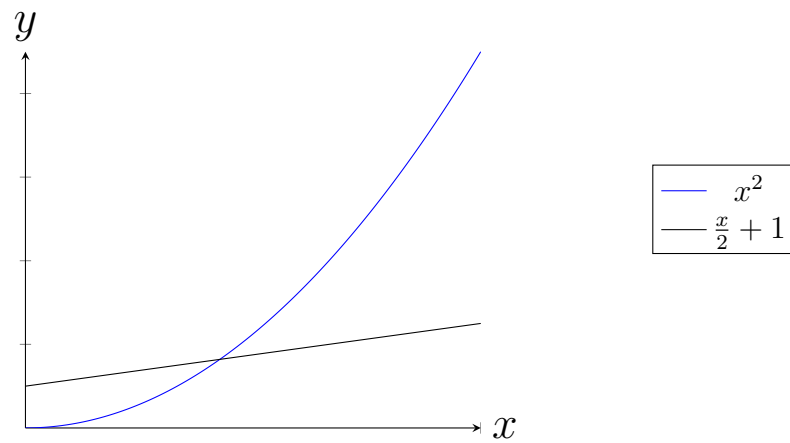
$$\min(x_1, x_2) = \begin{cases} x_1 & \text{אם } x_1 \leq x_2 \\ x_2 & \text{אם } x_2 \leq x_1 \end{cases}.$$

לדוגמה

$\min(1, 2) = 1$, $\min(3, 1) = 1$, $\min(100, -2) = -2$, $\min(2.1, 2.05) = 2.05$, $\min(10, 10) = 10$.

2.3 דוגמה

2.9 פונקציות רציונליות

הגדרה 2.5 פונקציות רציונליות

פונקציה מצורה

$$y(x) = \frac{P(x)}{Q(x)},$$

כאשר $P(x)$ ו- $Q(x)$ פולינומים, נקראת פונקציה רציונלית.

נסמן הסדר של $P(x)$ ב- $\deg(P)$, והסדר של $Q(x)$ ב- $\deg(Q)$.

(א) אם $\deg(P) < \deg(Q)$ אז אומרים כי $\frac{P(x)}{Q(x)}$ פונקציה רציונלית אמיתית.

(ב) אם $\deg(P) \geq \deg(Q)$ אז אומרים כי $\frac{P(x)}{Q(x)}$ פונקציה רציונלית לא אמיתית.

משפט 2.2 תכונות של פונקציה רציונלית

תהי $f(x) = \frac{P(x)}{Q(x)}$ פונקציה רציונלית.

(1) אם $\deg(P) > \deg(Q)$, אז $f(x)$ ישאף לאינסוף כאשר x שואף לאינסוף.

(2) אם $\deg(P) = \deg(Q)$, אז תהיה אסימפטוטה אופקית ב- $x \rightarrow \infty$ וב- $x \rightarrow -\infty$.

(3) אם $\deg(P) < \deg(Q)$ אז הציר ה- x הוא אסימפטוטה אופקית של הפונקציה ב- $x \rightarrow \infty$ וב- $x \rightarrow -\infty$.

(4) במקרה שאין ל- $Q(x)$ שורשים אז הגרף הוא קו רציף.

(5) אם יש ל- $Q(x)$ שורשים, תהיה אסימפטוטה אנכית בכל ערך של x השווה לאחד השורשים של Q . המתאימות להשורשים.

דוגמה 2.5

חשבו את $\frac{g(x)}{f(x)}$ כאשר $g(x) = 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1$ ו- $f(x) = x^2 - 4x + 7$.

פתרון:

$$\frac{g(x)}{f(x)} = \frac{2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1}{x^2 - 4x + 7}$$

שלב 1

$$\frac{2x^2}{x^2 - 4x + 7} \overline{) 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1}$$

שלב 2

$$\begin{array}{r} 2x^2 \\ x^2 - 4x + 7 \overline{) 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1} \\ \underline{2x^4 - 8x^3 + 14x^2} \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 2x^2 \\
 x^2 - 4x + 7 \overline{) 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1} \\
 \underline{2x^4 - 8x^3 + 14x^2} \\
 5x^3 - 7x^2 - 4x + 1
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 2x^2 + 5x \\
 x^2 - 4x + 7 \overline{) 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1} \\
 \underline{2x^4 - 8x^3 + 14x^2} \\
 5x^3 - 7x^2 - 4x + 1
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 2x^2 + 5x \\
 x^2 - 4x + 7 \overline{) 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1} \\
 \underline{2x^4 - 8x^3 + 14x^2} \\
 5x^3 - 7x^2 - 4x + 1 \\
 \underline{5x^3 - 20x^2 + 35x} \\
 13x^2 - 39x + 1
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 2x^2 + 5x \\
 x^2 - 4x + 7 \overline{) 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1} \\
 \underline{2x^4 - 8x^3 + 14x^2} \\
 5x^3 - 7x^2 - 4x + 1 \\
 \underline{5x^3 - 20x^2 + 35x} \\
 13x^2 - 39x + 1
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 2x^2 + 5x + 13 \\
 x^2 - 4x + 7 \overline{) 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1} \\
 \underline{2x^4 - 8x^3 + 14x^2} \\
 5x^3 - 7x^2 - 4x + 1 \\
 \underline{5x^3 - 20x^2 + 35x} \\
 13x^2 - 39x + 1
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 2x^2 + 5x + 13 \\
 x^2 - 4x + 7 \overline{) 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1} \\
 \underline{2x^4 - 8x^3 + 14x^2} \\
 5x^3 - 7x^2 - 4x + 1 \\
 \underline{5x^3 - 20x^2 + 35x} \\
 13x^2 - 39x + 1 \\
 \underline{13x^2 - 52x + 91} \\
 13x - 90
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 2x^2 + 5x + 13 \\
 x^2 - 4x + 7 \overline{) 2x^4 - 3x^3 + 7x^2 - 4x + 1} \\
 \underline{2x^4 - 8x^3 + 14x^2} \\
 5x^3 - 7x^2 - 4x + 1 \\
 \underline{5x^3 - 20x^2 + 35x} \\
 13x^2 - 39x + 1 \\
 \underline{13x^2 - 52x + 91} \\
 13x - 90
 \end{array}$$

שלב 4 deg של השארית פחות מ deg של $f(x)$ אז התהליך מסתיים כאן.

שלב 5 התשובה המתקבלת היא

$$\frac{g(x)}{f(x)} = 2x^2 + 5x + 13 + \frac{13x - 90}{f(x)} .$$

דוגמה 2.6

מהי השארית לאחר לחלק $g(x) = x^4 - 4x^3 + 5x + 7$ ב- $(x - 4)$?

פתרון:

השארית שווה ל- $g(4) = 27$.

שים לב, קל לבדוק כי ע"י חילוק ארוך:

$$\frac{x^4 - 4x^3 + 5x + 7}{x - 4} = x^3 + 5 + \frac{27}{x - 4} ,$$

כלומר השארית היא 27.

דוגמה 2.7

פרקו את הפולינום $g(x) = x^3 - x^2 - 5x - 3$ לגורמים לינאריים.

פתרון:

נבדוק אם כל אחת מהגורמים של האיבר הקבוע, 3, הוא שורש של הפולינום. כלומר נבדוק אם כל אחת מ $-3, -1, 3, 1$ הוא שורש. קל לראות כי 3 הוא כן שורש, קרי $g(3) = 3^3 - 3^2 - 5 \cdot 3 - 3 = 27 - 9 - 15 - 3 = 0$ ולכן $x - 3$ הוא אחת מן הגורמים. ע"י חילוק ארוך נקבל

$$\frac{x^3 - x^2 - 5x - 3}{x - 3} = x^2 + 2x + 1 = (x + 1)^2$$

ולכן

$$x^3 - x^2 - 5x - 3 = (x - 3)(x + 1)^2.$$

שים לב, במקרה זה $x = -1$ הוא **שורש מרובה** (ראו הגדרה 2.6).

משפט 2.3 גרף של פולינום

יהי $P(x)$ פולינום.

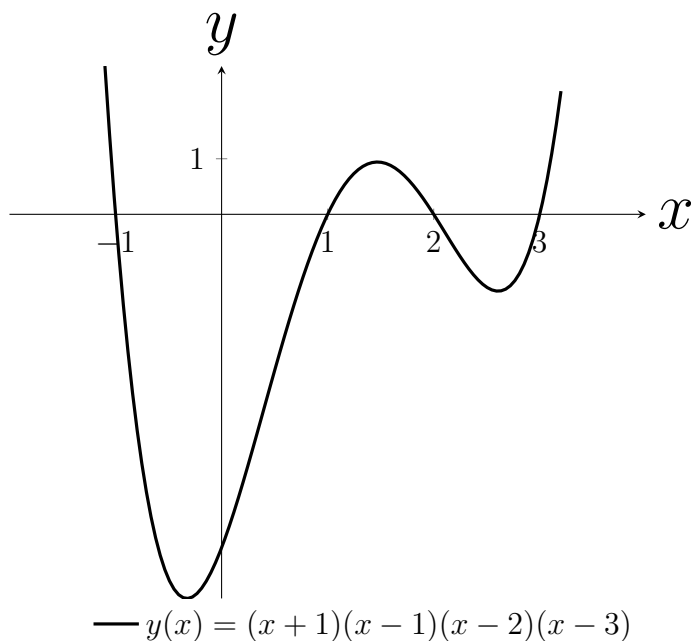
(א) בשורש בעל ריבוי אי-זוגי, הגרף חותך את ציר ה- x , והפונקציה $P(x)$ מחליפה סימנה בנקודה זו.

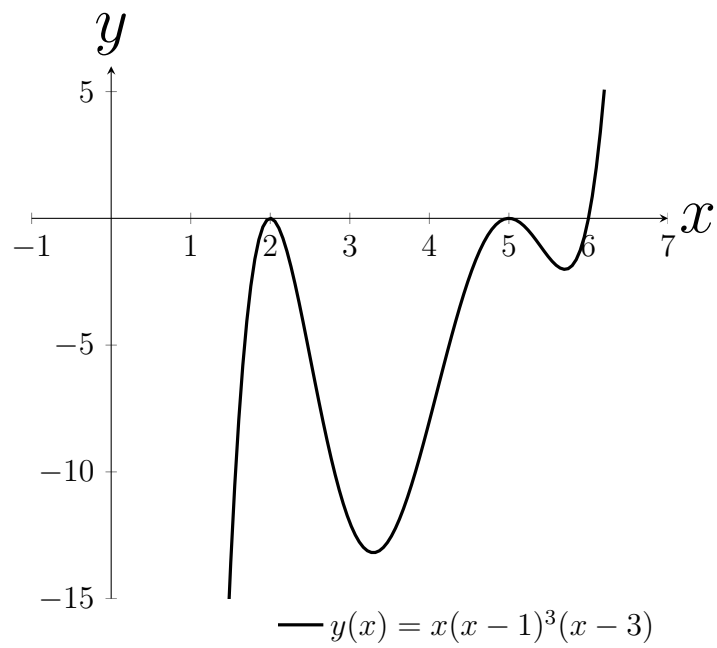
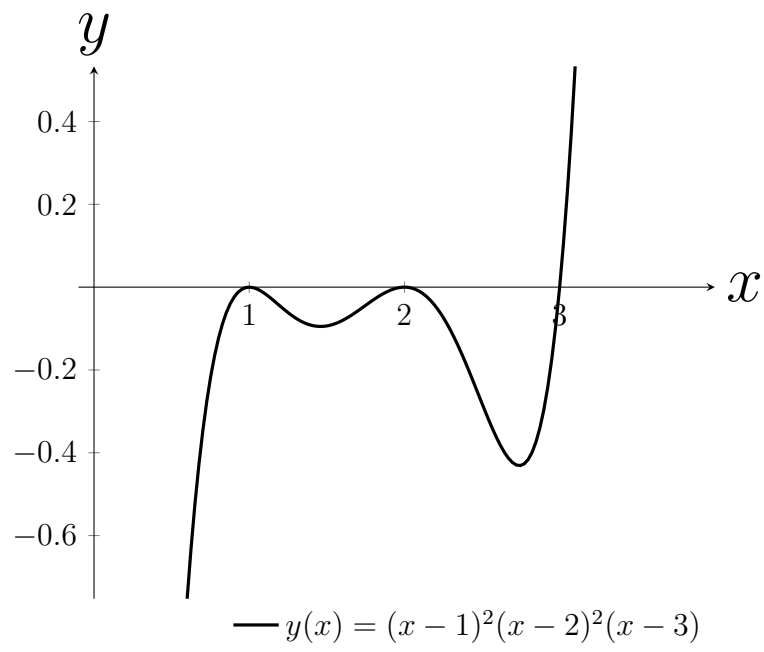
(ב) בשורש בעל ריבוי זוגי, הגרף רק משיק לציר ה- x , והפונקציה $P(x)$ לא משנה סימן בנקודה זו.

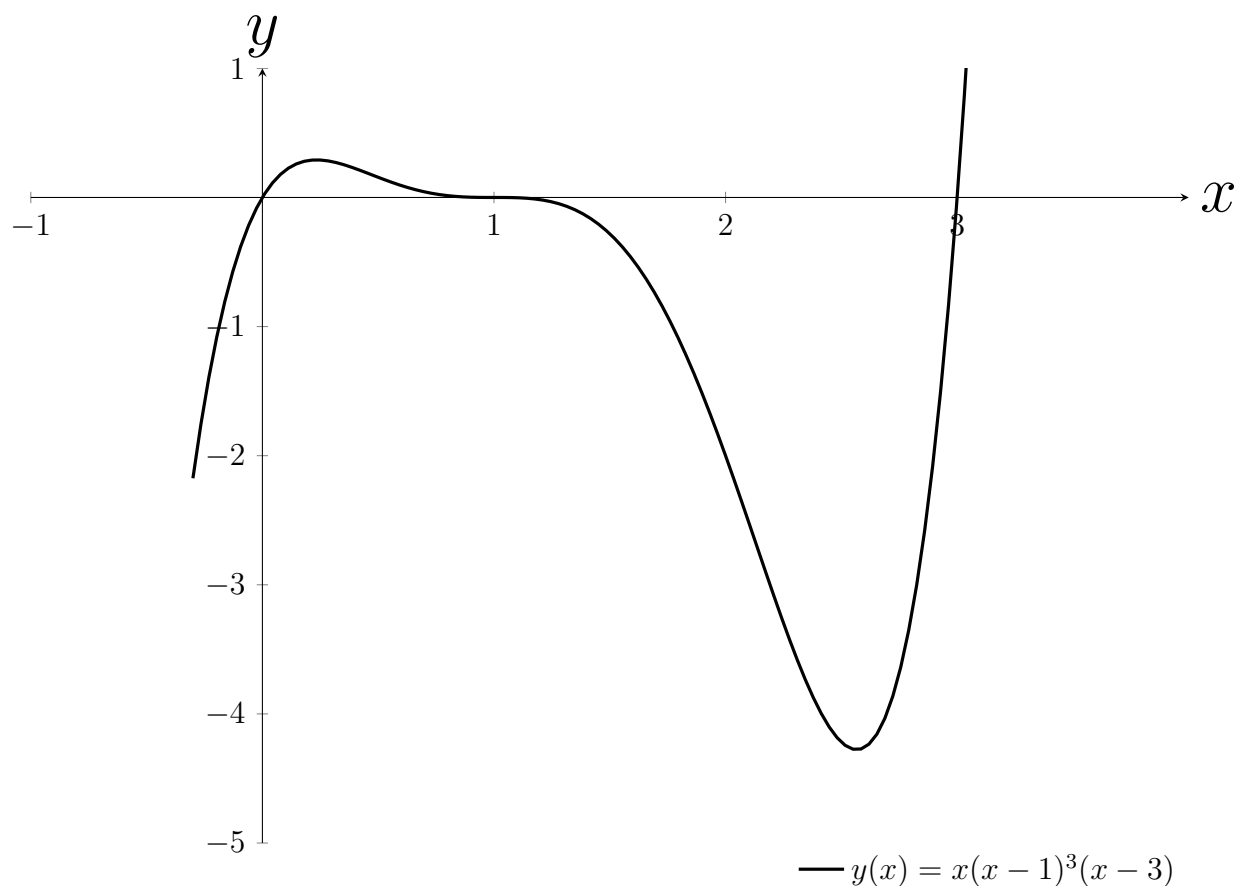
(ג) שורש x_i בעל ריבוי m_i זוגי הוא תמיד נקודת קיצון של רב-האיבר.

(ד) במידה שריבוי השורש x_i הוא אי-זוגי וגדול מ-1, גרף של רב-איבר גם חותך וגם משיק את ציר ה- x בנקודה x_i . במקרה זה הנקודה $x = x_i$ היא נקודת **פיתול** של הגרף.

דוגמה 2.8

2.10 טרנספורמציות של הגרפים במערכת הצירים

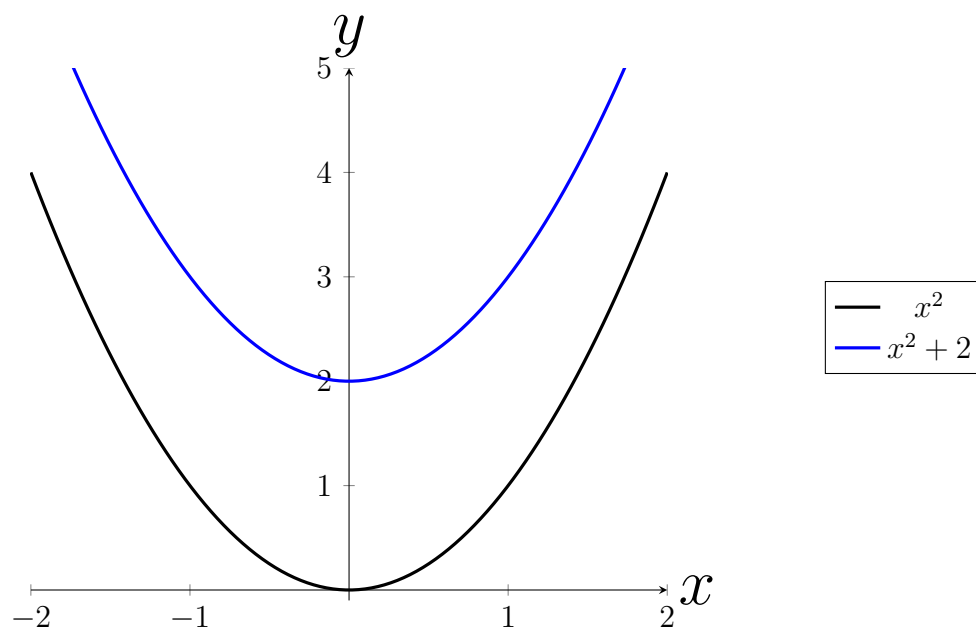
משפט 2.4 טרנספורמציות של הגרפים במערכת הצירים

תהי f פונקציה כלשהי. להלן מתואר מה יקרה עם הגרף $y = f(x)$ תחת הטרנספורמציות הבאות:

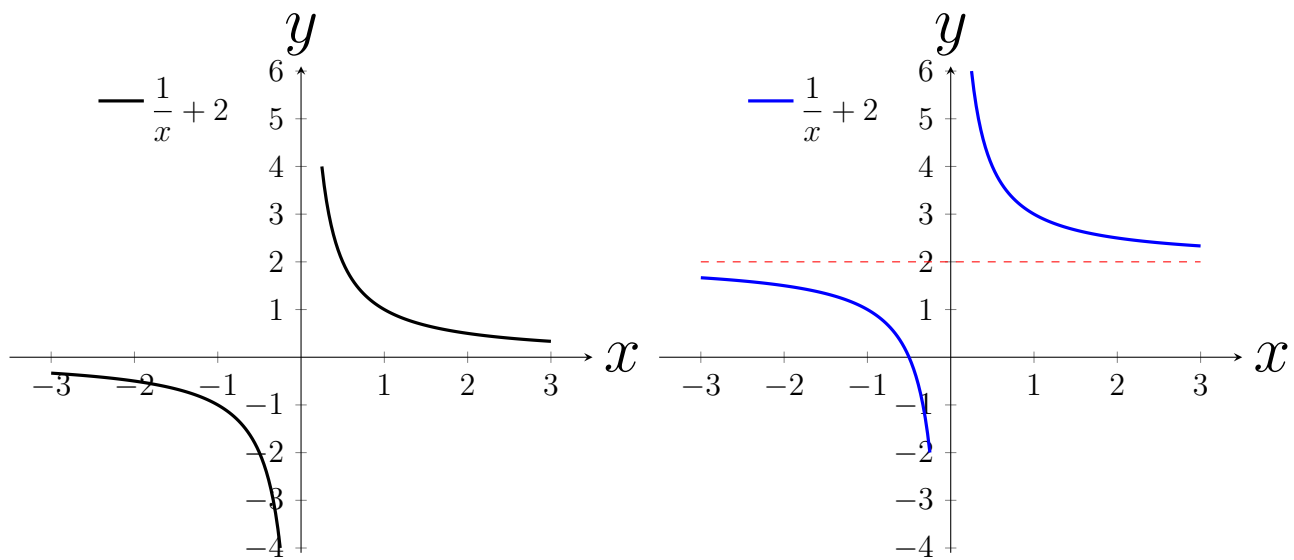
1	$f(x) + a$	הזזת הגרף ב- $ a $ יחידות למעלה אם $a > 0$ או למטה אם $a < 0$.
2	$f(x + a)$	הזזת הגרף ב- $ a $ יחידות שמאלה אם $a > 0$ או ימינה אם $a < 0$.
3	$-f(x)$	היפוך של הגרף לעומת ציר ה- x (שיקוף הגרף ביחס לציר ה- x).
4	$f(-x)$	היפוך של הגרף לעומת ציר ה- y (שיקוף הגרף ביחס לציר ה- y).
5	$k \cdot f(x)$	$(k > 0)$ מתיחה, אם $k > 1$, או כיווץ, אם $0 < k < 1$, של הגרף בכיוון של ציר ה- y .
6	$f(k \cdot x)$	$(k > 0)$ כיווץ, אם $k > 1$, או מתיחה, אם $0 < k < 1$, של הגרף בכיוון של ציר ה- x .
7	$ f(x) $	שיקוף של חלקי הגרף הנמצאים מתחת לציר ה- x לעומת ציר ה- x .

8	$f(x)$	החלפת חלק הגרף הנמצא משמאל לציר y בשיקופו של החלק הימין של הגרף לעומת ציר ה- y
9	$f(- x)$	החלפת חלק הגרף הנמצא מימין לציר y לשיקוף של החלק השמאלי של הגרף לעומת ציר ה- y
10	$ f(x) - a + a$	שיקוף לעומת ישר $y = a$ של חלקי הגרף הנמצאים מתחת לישר זה
11	$f(x - a + a)$	ההחלפת החלק הגרף הנמצא משמאל לישר $x = a$ לשיקוף לעומת ישר זה של חלק הגרף אשר מימין לישר $x = a$

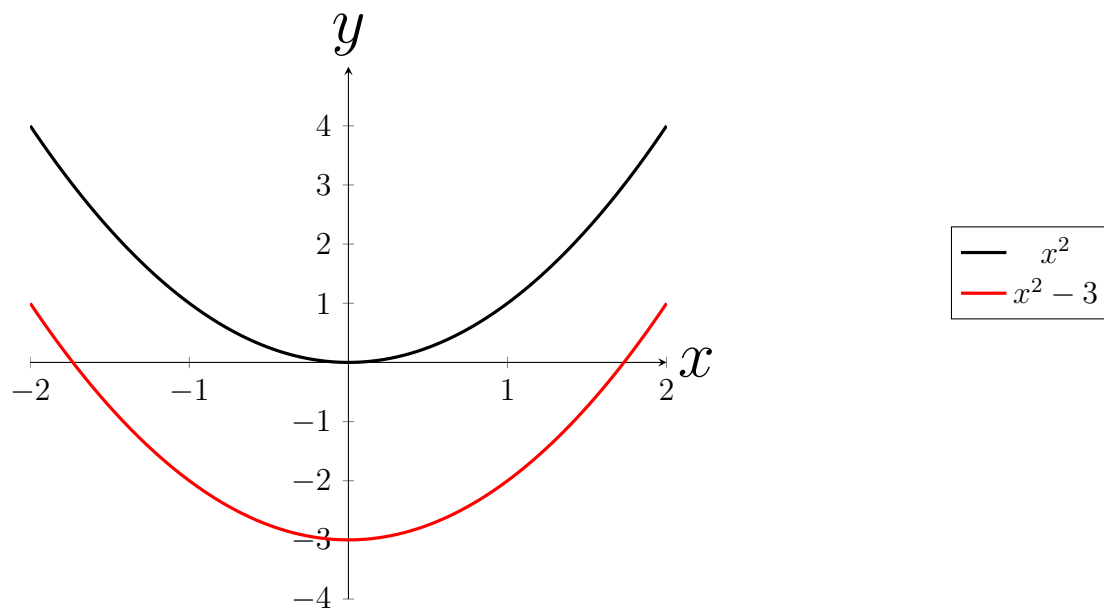
דוגמה 2.12

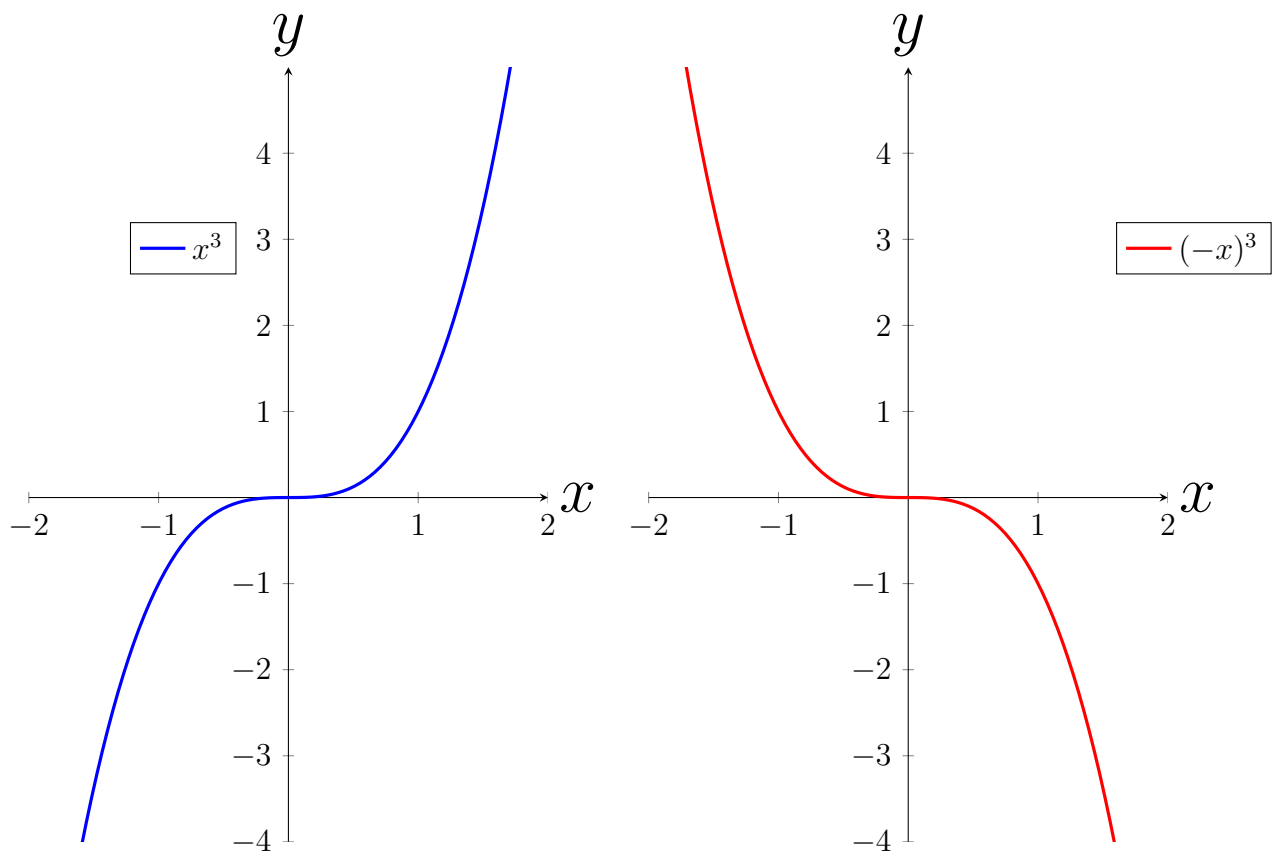
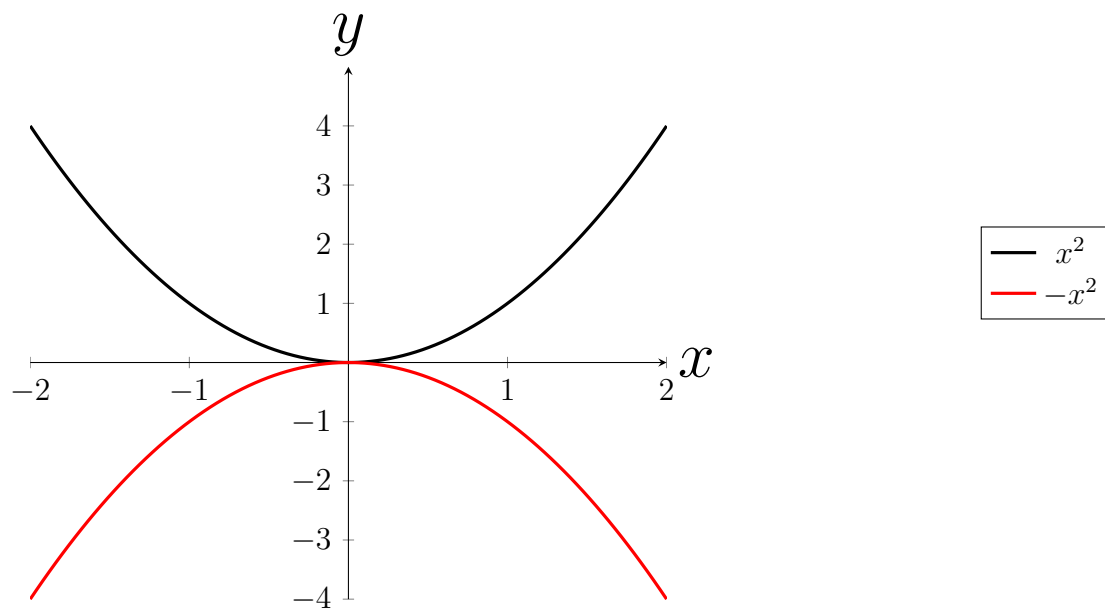

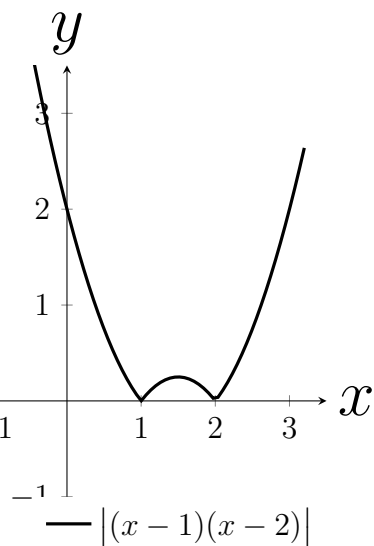
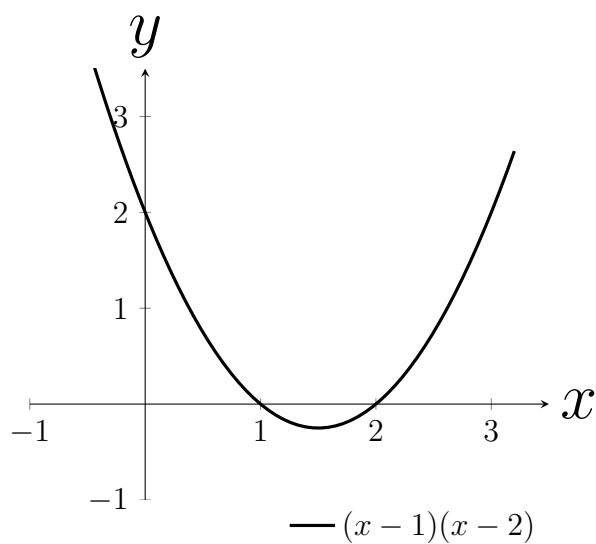
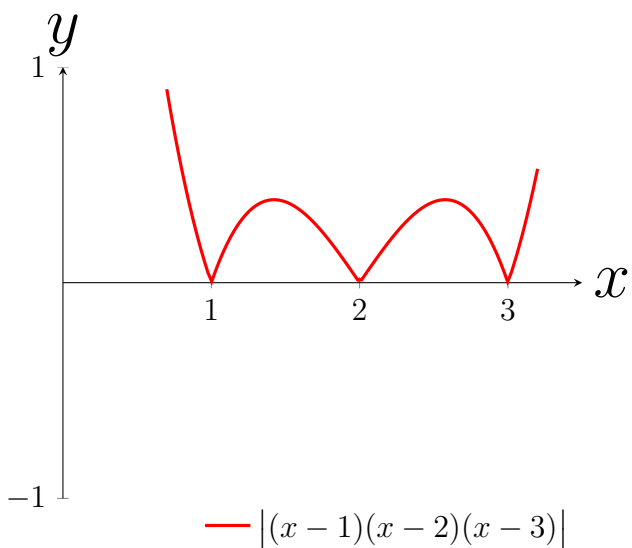
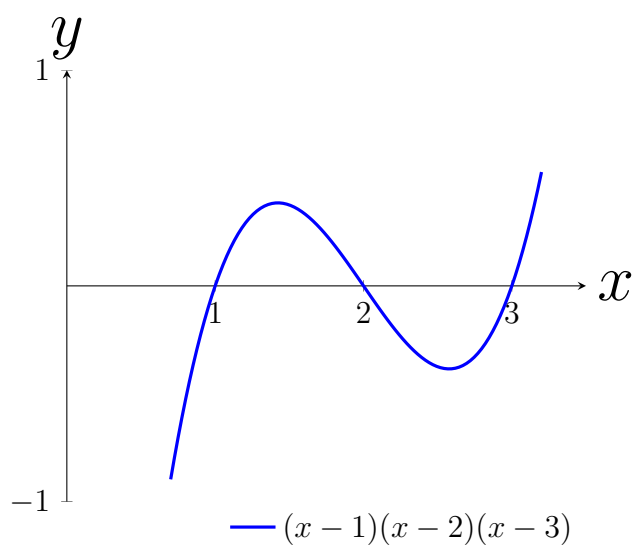
2.13 דוגמה

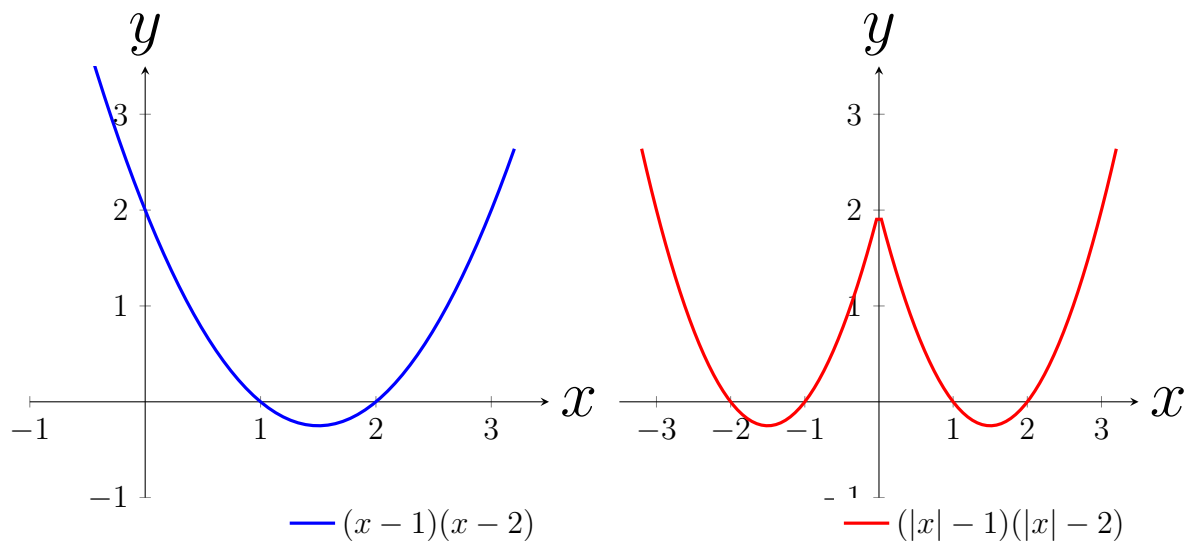

2.14 דוגמה

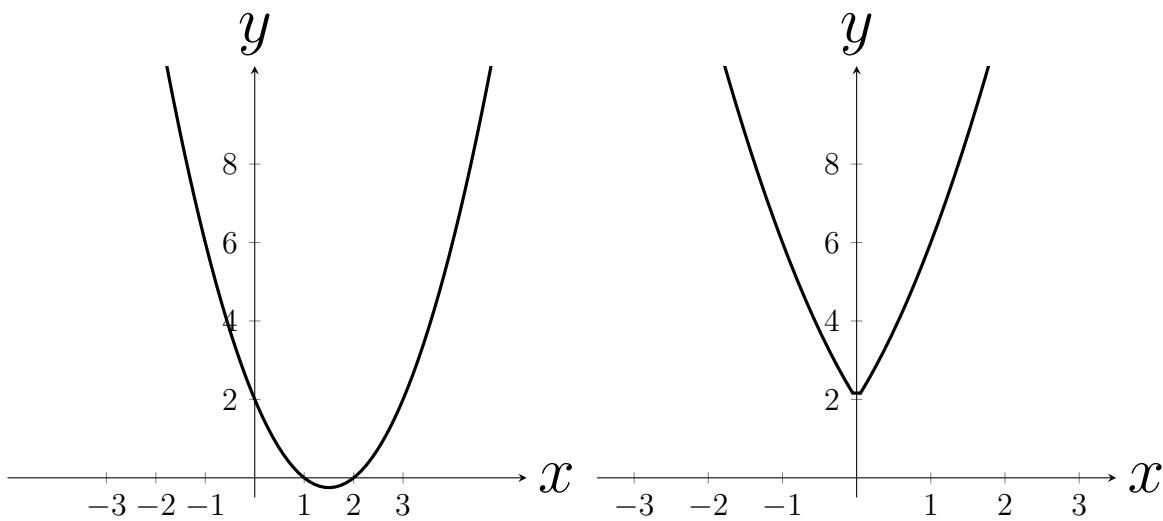

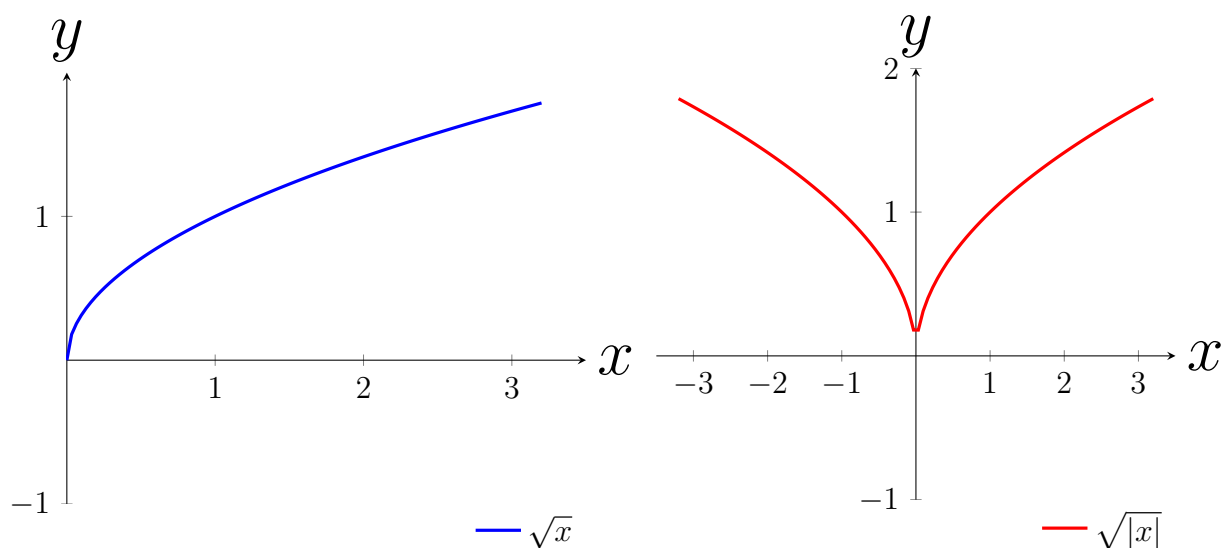

$$f(x) = (x-1)(x-2)$$

$$f(-|x|) = (-|x|-1)(-|x|-2)$$

2.11 העשרה*

משפט 2.5 משפט החילוק

יהיו $f(x)$, $g(x)$ פולינומים כך ש- $\deg(f) \leq \deg(g)$. קיימים פולינומים יחידים, $q(x)$, $r(x)$, כך ש-

$$g(x) = q(x)f(x) + r(x)$$

כאשר $\deg(r) \leq \deg(f)$.

הוכחה:
יחידות

נוכיח יחידות. נניח כי

$$g(x) = q_1(x)f(x) + r_1(x)$$

כאשר $\deg(r_1) < \deg(f)$ ו-

$$g(x) = q_2(x)f(x) + r_2(x)$$

כאשר $\deg(r_2) < \deg(f)$. ניקח את החיסור ונקבל

$$(q_1(x) - q_2(x))f(x) = r_2(x) - r_1(x) \quad (*)$$

$\deg(r_2 - r_1) < \deg(f)$ ו- $\deg(r_1) < \deg(f)$ לכן $\deg(r_2 - r_1) < \deg(f)$.

לכן, כיוון שלפי (*) $\deg((q_1(x) - q_2(x))f(x)) = \deg(r_2 - r_1)$, אז נקבל

$$\deg((q_1(x) - q_2(x))f(x)) < \deg(f).$$

זה מתקיים אם ורק אם $q_1(x) - q_2(x)$ פולינום האפס, לכן $q_1(x) = q_2(x)$, ולכן גם $r_1(x) = r_2(x)$. פחות מ

משפט 2.6 משפט השארית

השארית המתקבלת לאחר חילוק של $g(x)$ ב- $(x - k)$ היא $g(k)$ לכל מספר ממשי k .

הוכחה: לפי משפט החילוק, $g(x) = q(x)(x - k) + r(x)$, כאשר $\deg(r) < \deg(x - k)$, כאשר $\deg(x - k) = 1$, לכן $\deg(r) < 1$. ז"א $r(x)$ מספר קבוע שנסמן C . לפיכך

$$g(x) = q(x)(x - k) + C.$$

נציב $x = k$ ונקבל $g(k) = C$, לכן

$$g(x) = q(x)(x - k) + g(k).$$

משפט 2.7 משפט גורם של פולינום

יהי $f(x)$ פולינום.

$g(k) = 0$ אם ורק אם $(x - k)$ גורם של הפולינום.

הוכחה: לפי משפט השארית,

$$f(x) = q(x)(x - k) + f(k).$$

מכאן $f(k) = 0$ אם"ם קיים פולינום $q(x)$ כך ש- $f(x) = q(x)(x - k)$.

ז"א $f(k) = 0$ אם"ם $(x - k) \mid f(x)$,

ז"א $f(k) = 0$ אם"ם $(x - k)$ גורם של $f(x)$.

דוגמה 2.22

נתונה $g(x) = x^n - 1$. מצאו אחת הגורמים לינאריים שלה.

פתרון:

נשים לב כי $g(1) = 0$ ולכן $x - 1$ הוא גורם לינארי של $g(x)$. ע"י חילוק ארוך נקבל

$$\frac{x^n - 1}{x - 1} = (x - 1)(x^{n-1} + x^{n-2} + \dots + x^2 + x + 1).$$

הגדרה 2.6 ריבוי אלגברי של שורש

יהי $g(x)$ פולינום. נניח כי מתפרק לגורמים לינאריים בצורה

$$g(x) = (x - x_1)^{m_1}(x - x_2)^{m_2}(x - x_3)^{m_3} \dots$$

אומרים כי הריבוי אלגברי של השורש x_1 הוא m_1 , הריבוי אלגברי של השורש x_2 הוא m_2 , וכו'.

אם הריבוי אלגברי של שורש של פולינום הוא $m = 1$ אז אומרים כי השרוש הוא **שורש פשוט**.

אם הריבוי אלגברי של שורש של פולינום הוא $m > 1$ אז אומרים כי השרוש הוא **שורש חוזר**.

משפט 2.8 משפט היסודי של אלגברה (גאוס)

יהי $P(x)$ פולינום מסדר n . אז קיים פירוק מצורה

$$P(x) = a(x - x_1)^{m_1}(x - x_2)^{m_2} \dots (x - x_k)^{m_k} Q(x)$$

כאשר $Q(x)$ פולינום מסדר m שאין לו שורשים ממשיים, ו- $m_1 + m_2 + \dots + m_k + m = n$ ו- x_1, x_2, \dots, x_k שורשים ממשיים שונים של $P(x)$.